

PÕHISEADUSE ASSAMBLEE KAHEKÜMNES ISTUNG

13. detsember 1991

Juhataja L. Vahre

Tere hommikust, lugupeetud kolleegid! Palun asuge oma kohtadele! Teeme kohaloleku kontrolli. Niisiis, kohal on 33 Põhiseaduse Assamblee liiget. Alustame täna oma töö üht tähtsaimat järku. Ma loodan, et meid ei eksita tõsiasi, et täna on reede ja 13. Nimetame seda lühidalt ebausuks. Kes veel veidigi ristiinimene on, see võib lohutuseks mõelda selle peale, et täna on ühtlasi luutsinapäev. See peaks võib-olla tasakaalustama potentsiaalsed halvad võimalused. Juhatuse ettepanek tänase töökorralduse kohta on järgmine. Kõigepealt kuulame ära redaktsioonitoimkonna esimehe proua Hänni ettekande ja aruande viimasel nädalal tehtud paranduste ja hääletamisele minevate alternatiivide kohta. Seejärel lähevad toimkonnad oma ruumidesse või kuhu neile meeldib ja võtavad ette oma peatükid, võrdlevad neile täna kättejagatud teksti möödunudnädalasega ja vaatavad läbi, kas ei ole tehtud selliseid redaktsioonilisi parandusi, mille juures puudub märge "alternatiiv", ent ometigi on tehtud parandus, mis toimkonnale ei meeldi. Sellisel juhul tuleb see vormistada apellatsioonina ja esitada kahes eksemplaris hiljemalt kella kaheks, üks eksemplar redaktsioonitoimkonnale, teine juhatusale. Need alternatiivid, mis on tänasesse teksti alternatiividena sisse märgitud, lähevad arutamisele ja hääletamisele niikuinii, aga sellisel juhul on väga kasulik enne arutlust ära kuulata ka toimkonna seisukoht. Niisiis, arutame läbi ka alternatiivid, mis te tekstist leiata. See ongi peaaegu kõik. Ahaa, niipalju veel, et proua Hännile on võimalik esitada küsimusi, aga arutelu me veel ei ava. Arutelu avame iga konkreetse küsimuse juures eraldi. Niisiis, palun, proua Hänni!

L. Hänni

Austatud juhatus! Head kolleegid! Põhiseaduse Assamblee alustas oma tööd 13. septembril ja see oli samuti reedene päev. Täna oleme jõudmas lõpusirgele jällegi 13-ndal ja reedel. Meid on kohal 33 inimest ja me alustame põhiseaduse eelnõu kolmandat lugemist. Loodame, et see kolmede sadu toob meile seekord õnne.

Teie ees on Põhiseaduse Assamblee eelnõu viimane redaktsioon. See on tänaseks meie ainuke materjal. Meil on vaja see läbi töötada. Puudub tavaline apellatsioonide tabel, sest meil oli omavaheline kokkulepe apellatsioonide enam mitte esitada. Redaktsioonitoimkond lähtus oma sellenädalases töös põhiliselt ekspertide arvamustest. Me töötasime need läbi, vaatasime, kui võrd neid on võimalik arvestada meie põhiseaduse praeguses kontseptsioonis. Samuti palusime normtehnilist konsultatsiooni ja saime seda härra Rannelt justiitsministeeriumist. Redaktsioonitoimkonnaga töötas pidevalt koos härra Kross, kelle keeleline abi, ma usun, lubas

viimistleda põhiseaduse eelnõu ka keeleliselt. Samuti töötasime läbi ekspert härra Kirise märkused ja arvestasime neid, kus võimalik.

Mis siis on muutunud käesolevas põhiseaduse eelnõus? Kõigepealt me leidsime, et on vaja veidi muuta põhiseaduse struktuuri. Nimelt, arvestades meie eelmise hääletuse tulemust – riigivanema valib Riigikogu –, on igati loogiline, et Riigikogu käsitlev peatükk põhiseaduses eelneks riigivanema peatükile. Vastavalt sellele on praeguses eelnõus IV ja V peatükk ümber järjestatud. Üks muudatus, mis läbis kogu põhiseaduse eelnõu ja mida me pidasime vajalikuks sisse viia, on kõrgete riigiametnike kriminaalvastutusele võtmise kord. Kuigi me kõik loodame, et seda meie põhiseaduse sätet ei lähe Eesti riigil tulevikus kunagi vaja, on siiski vaja säilitada ettenägelikkus. Me leidsime, et endine formuleering, mille järgi kõrgete riigiametnike kriminaalvastutusele võtmise otsustab ainult Riigikogu, on problemaatiline, sest tekib küsimus, kes sellise päevakorrapunkti algatab, kes valmistab ette materjalid, kas see ei tekita poliitilisi pingeid, sest nii õiguskantsler kui ka Riigikontroll peaksid seisma väljaspool päevapoliitikat. Me leidsime, et selline kriminaalmenetluse algatamise luba peab Riigikogule saabuma siiski õiguskantsleri ettepanekul. Selline muudatus on viidud sisse ka kõikidesse sätetesse, mis puudutavad kõrgete riigiametnike kriminaalvastutust.

Nüüd lubage, et ma tutvustan teile sisulisi muudatusi põhiseaduse peatükkide kaupa. Kõigepealt ma ütlen (et oleks teada, milline on meie töö maht), et redaktsioonitoimkond on praegu teksti lülitanud 11 alternatiivi. Osa nendest on juba arutlusel olnud. Me leidsime redaktsioonitoimkonnas veel kord läbi vaieldes, et meil on vaja lõpliku otsuse tegemiseks mõningad sätted veel üle vaadata. Osa alternatiive on tekkinud seetõttu, et riigivanema valib Riigikogu ja vastavalt sellele peavad olema kooskõlastatud ka mitmed põhiseaduse sätted, mis on seotud riigivanema mandaadi ulatusega.

Preambula on jäänud muutmata. Üldsätetes on § 3 redaktsioonitoimkonna enamuse otsusel lisandunud uuesti lõige, mis sätestab, et keegi ei tohi end vabandada seaduse mittetundmisega ja täitmiseks on kohustuslikud üksnes avaldatud seadused. Ma usun, et esimene toimkond on sellega nõus, et need sätted on põhiseadusesse uuesti tagasi toodud. Vahepeal tundus, et need on üldosa jaoks liialt detailsed, kuid kogu põhiseaduse kontekstis on siiski vaja rõhutada just seaduste avaldamise nõuet, seda, et Eesti riigi õiguskord ei saa olla salajane, see peab olema teada ja kättesaadav kõigile kodanikele.

Redaktsioonitoimkond viimistles veel kord § 6 ja me loodame, et sellisel kujul on roheline mõte meie põhiseaduses lühidalt ja täpselt väljendatud.

II peatükk. Selle peatüki üle on meil korduvalt peetud nõupidamisi ekspertidega. Pääaegu alati on meie tähelepanu juhitud sellele, et põhiseaduse eelnõus puudub kõige olulisem säte – säte, mis tunnistab iga inimese võõrandamatut õigust elule. Páris assamblee töö alguses me arutasime

seda sätet seoses surmanuhtluse küsimusega. Assamblee arvamus oli, et me praegu ei saa käsitleda eelnõus õigust elule kui absoluutset sätet, s. t. oma põhiseadusega kaotada surmanuhtlust. Sellele vaatamata on õigus elule kõigi teiste inimõiguste aluseks ja sellest põhiseaduses päris mööda minna siiski ei võiks. Kas praegune sõnastus on optimaalne, ei tea, sellepärast ootab redaktsioonitoimkond ka teise toimkonna arvamust. Võib-olla võib ka siin leida sõnastuse, mis veelgi täpsemalt annab edasi seda soovi, mis meil kõigil on, et inimelu on püha ja meelevaldselt ei tohi kellelki elu ära võtta. Selles paragrahvis on tehtud mitmeid väiksemaid redaktsioonilisi parandusi. Need ilmselt ei vääri seda, et me assamblee tööaega nende läbivaatamisele kulutaksime.

Märkused, mida eksperdid tegid selle peatüki sätete kohta, puudutasid § 13, § 18 ja § 32. Nende mõtte seisneb selles, et õigused ja õiguste piirangud ei ole põhiseaduslikult sätestatud. On vaid öeldud, et neid õigusi võib piirata seadusega sätestatud juhtudel ja korras, aga piirangute ulatuse kohta põhiseaduses midagi öeldud ei ole. Sellist seadusandja vabadust ei pea eksperdid päris õigeks, kuid me peame ka tunnistama, et need sätted ja nende piirangud on väga-väga keerulised ja ulatuslikud. Kahjuks redaktsioonitoimkond, kuigi me püüdsime leida siin optimaalset sõnastust, ei leidnud siiski sellist varianti, mis oleks meid rahuldanud ja mida me oleksime pidanud võimalikuks kirjutada sisse põhiseaduse §-desse 13, 18 ja 32. Nii me palume toimkondi, et te meid nõu ja jõuga aitaksite.

Härra Runneli ettepanekust inspireerituna arutasime veel kord § 19 sisu ja leidsime, et esimeses sättes – igapäev on mõtte-, usu- ja südametunnistuse vabadus (niisugune sõnade järjekord oli meie eelmises eelnõus) – tuleks rõhk asetada südametunnistuse vabadusele, panna see esimeses järjekorras, kuna see on kõige üldisem ja abstraktsem vabadus, mis määrab meie inimliku olemise.

Problemaatiline on veel § 25, mille kohta oli teise toimkonna esimehe härra Vahtre ettepanek, ütlemine niimoodi, et esimehe asetäitja ettepanek. Meil oli võimalus temaga nõu pidada. Me leidsime, et härra Vahtre pakutud sõnastus – kellelgi pole õigust teise inimese tahte vastaselt korraldada tema isiklikku või perekonnaelu, v.a. seaduses ettenähtud juhtudel kohtuotsuse põhjal – võib tekitada kahtepidi mõistmist, sest me teame, et perekonnas sugulased ikkagi korraldavad mingil määral üksteise elu. Seda inimlikku suhet seadus ilmselt reguleerima ei hakka. Praegusel juhul tähendab § 25 seda, et põhiseadusega tehakse seadusandjale ülesandeks kaitsta seaduse jõuga isiklikku ja perekonnaelu.

Paragrahvi 30 teksti on lühendatud. Nimelt oli selle paragrahvi viimane lause – suhtlemisel riigiasutustega kasutatakse eesti keelt – eelnevalt veidi pikem. Seal oli lisandus, et selliste omavalitsusasutustega, kus asjaajamise keeleks ei ole vähemusrahvuse keel. See on välja jäetud kui põhiseaduslikku reguleerimist mitte vajav lisandus. Me arvame, et piisab sellest, kui me

ütleme: "Suhtlemisel riigiasutustega kasutatakse eesti keelt."

Paragrahv 33 sätestab meie riigi suhted tööga, inimeste suhted tööga ja töövahekorrad. Me leidsime, et see säte ei ole päris kooskõlaline ja täielik. Me küll esimeses lauses tunnistame tööd kui eneseteostuse väärikaimat viisi, aga hiljem pöörame vähe tähelepanu sellele, et ka riigil on teatud kohustused töövahekorrad korrastamisel. Me lisasime lõikele 2 mõtte, et töökaitse nõuded kehtestab seadus, s. t. töövahekorrad on ikkagi riigi järelevalve all ja on järelevalve all seaduste kaudu.

Paragrahvi 45 on lisandunud nende õiguste ja vabaduste loetelu, mille kitsendamine on lubatud erakorralise ja sõjaseisukorra ajal. Me pidasime lõplikku loetelu väga kitsaks, et tagada põhilised inim- ja kodanikuõigused juhul, kui riik satub ekstreemsesse olukorda.

IV peatükis, milleks praegu on "Riigikogu", on muudatused ainult peatüki viimastes sätetes.

Paragrahvis 69 on täpsustatud nende kõrgemate riigiametnike loetelu, kelle poole on Riigikogu liikmel õigus pöörduda järelepärimisega, arupärimisega. Esialgses redaktsioonis oli see üldistav säte, kus oli väide, et võib pöörduda Eesti kõrgemate riigiametnike poole. Sellest võis jääda mulje, et Riigikogu liikmetel on õigus pöörduda arupärimisega ka riigipea või kohtunike poole. Me leidsime, et võimude lahususe tagamiseks peab siiski nende ametiisikute nimekirja, kelle poole Riigikogu liige võib pöörduda, olema lõplik. Praegu on piiratud peaministri, valitsuse, ministrite ja Eesti Panga presidendiga. Samuti on täpsustatud § 69 teist lõiku, kus oli eelnevalt öeldud, et arupärimisele tuleb vastata seadusega sätestatud korras. Me leidsime, et siin on siiski vaja anda täpsem ajaline piirang. Selle tõttu on ka teine lõik niisugusel kujul, nagu see praegu on: "Arupärimisele tuleb vastata esimesel Riigikogu istungil pärast 20 päeva möödumist arupärimise esitamisest." See võimaldas lahendada ka selle vastuolu, mis tekib siis, kui näiteks arupärimine esitatakse Riigikogu viimasel istungil enne vaheajale minekut.

Riigivanema peatükk. Selles peatükis on mitmeid alternatiive. Samuti on lisandunud mõningad sätted, mis tulenevad sellest, et põhiseaduslikult on vaja täpsemalt sätestada riigivanema valimise korda. Kõigepealt, meie esimene alternatiiv § 71 teise lõigu kohta: "Riigivanem on riigivõimu ühtsuse kandja." See säte pärineb härra Adamsi esialgsest eelnõust ja on sinna ilmselt üle võetud 1938. aasta põhiseadusest. Praeguse põhiseaduse kontseptsiooniks on võimude lahusus ja volituste kindel piiritlemine erinevate riigivõimuinstitsioonide vahel. Säte "riigivanem on riigivõimu ühtsuse kandja" tähendab seda, et riigivõimu teostamise seisukohalt on riigivanemal eriline roll. Kahtlemata oli tal selline roll 1938. aasta põhiseaduse järgi, kuid praeguse eelnõu põhikontseptsioon ei ole kooskõlas selle üldise normiga. Sellepärast teeb redaktsioonitoimkond teile ettepaneku veel kord kaaluda selle sätte vajalikkust ja selle kooskõla kogu meie põhiseaduse ülesehitusega.

Vastavalt meie kokkuleppele, et riigivõimu eri institsioonide volitused oleksid võimalikult

täpsed, täpselt määratletud ja ka piiratud, on § 72 viimasest lõikest, kus on presidendi funktsioonide n.-ö. laiendav sätestamine, välja jäetud "ja seadusega temale pandud ülesanded". See tähendab seda, et riigipea roll on määratud põhiseadusega, tema ülesannete loetelu on ammendavalt antud põhiseaduses.

Järgmine alternatiiv on §-s 73. See alternatiiv tuleneb loogilisest vastuolust, mis meil on tekkinud §-ga 56, mis sätestab Riigikogu liikmeks kandideerijale vanusetsensuse 21 aastat. Eelmine kord me hääletasime välja riigivanema vanusetsensuse, kuid arvestades §-s 56 sätestatud vanusetsensust, tekib kummaline olukord, kus me Riigikogu liikmelt nõuame teatud vanust, samal ajal aga riigipea vanusetsensuse jätame sätestamata. Hääleõiguslik ollakse 18-aastaselt. Selle tõttu me kirjutasimegi eelnõusse alternatiivi, et meil oleks veel kord võimalik kaaluda, kas jätta seadusesse selline loogiline vastuolu või siiski sätestada riigivanema jaoks vanusepiir. Paragrahvis 73 on täpselt püütud sätestada ka riigivanema valimise korda. Kandidaadi ülesseadmise õigus on antud vähemalt viiendikule Riigikogu koosseisust. Samuti on sätestatud, et riigivanema valimisel peab hääletamine olema salajane. Hääletamise enda korra kohta ja selle kohta, missuguse häälteenamusega valitakse riigivanem, oli redaktsioonitoimkonnas üsnagi mitmesuguseid arvamusi. Üks kaalutus valimise korra sätestamisel on see, et valimine peab tagama riigivanema rolli, mis on talle põhiseadusega pandud. Ühelt poolt peab ta olema mingis mõttes konsensuslik kandidaat, aga teiselt poolt peab valimise kord olema selline, mis võimaldab riigivanema valida, sest võib näha ette olukorda, kus konsensust leida on raske. Kuna riik vajab riigivanemat ja Riigikogu peab selle protseduuriga hakkama saama, siis me leidsime, et meie arutelu aluseks võiks olla valimiskord, kus riigivanemaks valitakse kandidaat, kes on saanud enamuse kehtivatest häältest, ja valimine võiks toimuda ka kohe voores.

Paragrahvi 75 punkti 3 on sisse viidud muudatus Riigikogu häälteenamuse nõudes, millega langetatakse otsus riigivanema tervisliku seisundi kohta. Varem seisis siin nõue, et otsus tervisliku seisundi kohta tuleb langetada kahekolmandikulise häälteenamusega, kuid samal ajal sätestati §-s 78 vastutusele võtmine Riigikogu enamuse otsuse alusel. Me leidsime, et selline vahetegemine ei ole piisavalt põhjendatud, ja ühtlustasime selles suunas, et mõlemal juhul, nii tervise üle otsustamisel kui ka kriminaalvastutuse küsimuse otsustamisel, peaks normiks olema Riigikogu koosseisu häälteenamus.

Teeme ettepaneku lisada § 77 veel üks alternatiiv, mis kahjuks ei ole teile väljajagatud tekstidesse sisse lülitatud. Nimelt, lisada selle paragrahvi lõppu järgmine lause: "Riigivanem peatab oma erakondliku kuuluvuse." Selleks et riigivanem oleks riigivõimude tasakaalustaja ja vahekohtunik, ta peab olema ka poliitiliselt neutraalne isik.

VI peatükk "Valitsus". Siin on kõigepealt täpsustatud § 80 lõiget 1: "... viib ellu riigi sise- ja

välispoliitikat." Varem seisis kirjas: "... viib ellu riigi poliitikat." Siin oleme püüdnud arvestada põhiliselt ekspert Schwartzi märkust selle kohta, et põhiseaduses peab olema väga täpselt piiritletud riigivanema ja valitsuse roll välispoliitikas. Riigivanema peatüki § 72 lõikes 1 on öeldud, et riigivanem esindab Eesti Vabariiki rahvusvahelises suhtlemises, samal ajal räägib § 80 valitsuse pädevusest. Selle punktis 6 on juttu sellest, et valitsus korraldab suhtlemist teiste riikidega. Me leidsime, et sellisel kujul võib jääda ebaselgeks, kui suured ja millised on ühe või teise institutsiooni volitused välispoliitika teostamisel. Paragrahvi 80 lõige 1, mis praeguses redaktsioonis rõhutab valitsuse osa ka riigi välispoliitika teostamisel, peab olema selgem. Eesti kui väikeriigi sise- ja välispoliitika on tervik ja selle elluviimisel on põhivastutus valitsusel.

Paragrahvist 87 on ära jäänud viimane lõik, mis oli seotud mõttega, et valitsusele umbusalduse avaldamise korral lahkub valitsus ametist. See oli kordus, sest samasugune mõte on juba väljendatud § 86 lõikes 3.

Paragrahvis 88 on täpsustatud valitsuse poolt usaldusküsimuse sidumist Riigikogus seaduseelnõu hääletusega. Me leidsime, et valitsusel peab olema võimalus siduda eelnõu hääletamine mitte ainult eelnõu vastuvõtmisega, vaid ka tagasilükkamisega, mis annab võimaluse valitsusel öelda oma kindel seisukoht näiteks selliste eelnõude suhtes, mille esitab opositsioon ja mille läbimine Riigikogus võiks tähendada, et Riigikogu sunnib valitsust oma poliitilist kurssi otsustavalt revideerima. Nii et praegusel kujul võrreldakse Riigikogu ja valitsuse seisukohta teatud eelnõu suhtes ja kui need seisukohad on vastupidised, siis loetakse, et valitsusele on Riigikogus umbusaldust avaldatud.

Seadusandluse peatükis on alternatiiv § 96 kohta, mis puudutab nõuet varustada seaduseelnõud, mis toovad kaasa muudatused kehtivas riigieelarves, algatajate poolt rahaliste arvestustega. Redaktsioonitoimkond, kaaludes seda sätet, leidis, et Riigikogu seisukohalt peab sel juhul olema selge filter, kes langetab juba eelnevalt otsuse, kas antud eelnõu tuleb varustada sellise lisaga või mitte. See muudab seadusandliku protsessi Riigikogus tunduvalt kohmakamaks ja toob seadusandlusesse sisse teatud subjektiivsed momendid.

Probleem on § 99 lõikes 2, kus praeguse redaktsiooni kohaselt on riigivanemale antud õigus otsustada selle üle, kas Riigikogu poolt rahvahääletusel tagasi lükatud eelnõu korral kuulutada välja ennetähtaegsed valimised või ei. See muudab riigivanema poliitiliseks kaalukeeleks, annab talle funktsiooni, mida me siiani oleme püüdnud vältida. Me leidsime redaktsioonitoimkonnas, et tõepoolest on vaja veel kord kaaluda, kas mitte jääda esialgse sõnastuse juurde, mis oli välja pakutud kolmanda toimkonna poolt, et igal juhul, kui rahvas on oma otsuse eelnõu kohta langetanud, kuulutab riigivanem välja uued valimised.

Paragrahvis 101, mis räägib riigivanema seadlustest, on sätestatud nõue, et nendele peavad alla

kirjutama ka Riigikogu juhataja ja peaminister. Peaministri allkiri ei tekita mingeid probleeme, kuid Riigikogu juhataja allkiri sellel dokumendil tähendab, et Riigikogu juhataja peab selle ülesande täitmisel minetama oma tavalise erapooletuse, mis tal on kohustuslik Riigikogu juhataja ülesandeid täites. Kuna Riigikogu peab hiljem seadluse kas kinnitama või tagasi lükkama, võib Riigikogu juhataja sekkumine seadusandlikku protsessi muuta tema neutraalse rolli antud küsimuse arutamisel küsitavaks.

Paragrahvi 102, kus on antud nende seaduste loetelu, mida riigivanema seadlusega ei saa muuta ega kinnitada, on lisandunud ka sõjaseisukorra seadus.

VIII peatükk "Rahandus ja riigieelarve". Siia pidas redaktsioonitoimkond vajalikuks lisada ühe paragrahvi, § 104, mis sätestaks Eesti Panga Nõukogu funktsioonid ja samuti Eesti Panga presidendi funktsioonid. Me tuletasime sellise sätte vajalikkuse puhtjuriidilisest loogikast, et kui Eesti Panga Nõukogu esimehe ja Eesti Panga presidendi ametisse nimetamise sätestab põhiseadus, siis peaks olema ka nende ülesanne põhiseadusega täpsemalt piiritletud. Ma tean juba, et siin võib toimkond meie seisukoha vaidlustada. Me oleme nõus oma arvamust ka üle vaatama.

Peatükk "Välissuhted ja välislepingud", § 114. Eelmisel korral langetas assamblee otsuse, et riigipiiri puudutav säte meie põhiseaduses peaks olema seotud selle peatükiga ja sisalduma paragrahvis, mis käsitleb riigipiiride muutmise korda. Praegu on selle otsustamiseks pakutud kaks võimalust. Kui te loete neid sätteid tähelepanelikult, siis on ka aru saada, milles on erinevus. Redaktsioonitoimkond ei jõudnud lõplikus formuleeringus üksmeelele ja selle tõttu on meil praegu võimalik oma eelistust määrata.

Riigikaitse peatükis on meil kõigepealt üks terminoloogiline probleem. Nimelt, kas kasutada mõistet "kaitsevägi" või "kaitseväed". Võib tuua argumente "kaitseväge" kasuks, mis ju koosneb erinevatest väeliikidest, või oleks õigem nimetada seda mitmuses – "kaitseväed". Siin tahaksime ära kuulata riigikaitsetoimkonna arvamuse ja võimalik, et ka ekspertidega nõu pidada.

Meie põhiseadus peab töötama ka erakorralises seisukorras ja sõjaseisukorras. Üks põhiseaduse teksti analüüsi meetod peakski olema niisugune: põhjalikult läbi töötada need sätted, mis reguleerivad just erakorralist seisukorda ja sõjaseisukorda. Me leidsime, et kuigi riigikaitse peatükis räägitakse sellest, kuidas sõjaseisukord ja erakorraline seisukord kehtestatakse, on siiski liialt vähe öeldud riigielu korralduse kohta sõja- ja erakorralise seisukorra ajal. Me püüdsime siin leida ja täiendada erakorralise seisukorra ja sõjaseisukorra korda, tuues sisse § 121, kus on väljendatud mõte, et sõjaseisukorra ajal ei tohiks minna valimistele, ei tohiks valida ei Riigikogu, riigivanemat ega kohalikke omavalitsusi, kui nende volituste aeg saab just siis täis. See võib olla ohtlik ja seda on vaja põhiseaduslikult välistada.

Järgmine probleem on peatüki "Õiguskantsler" §-s 136. Nagu ma juba ütlesin, on kõrgete

riigiametnike kriminaalvastutusele võtmise kord sätestatud nii, et see ettepanek tuleb õiguskantslerilt. Meil tekkis probleem, kes peaks üles tõstma küsimuse õiguskantsleri vastutusest, kas selleks peaks olema riigivanem või võiks selleks hoopiski olla Riigikohtu esimees. Me ei leidnud siin väga kindlaid argumente ühe või teise võimaluse kasuks ja seetõttu on redaktsioonitoimkonnale vajalik assamblee nõu.

Redaktsioonitoimkond palub kohtute peatükis viia sisse veel mõned täpsustused, mis tehti täna hommikul ja mis puudutavad § 142. Ma palun selle paragrahvi lõiget 3 lugeda järgmiselt: "... tervisliku seisundi tõttu, mis takistab kohtunikuna töötamast."

Paragrahvis 144 on tehtud samuti sisuline muudatus. Eelmises eelnõu tekstis oli selles paragrahvis lõige 2, mis andis maa- või linnakohtule õiguse tunnistada kehtetuks omavalitsuse õigusakt juhul, kui see on vastuolus seaduste või seadusega. Me leidsime täpsemal ja veelkordsel kaalumisel, et akti seaduslikkuse üle otsustamise õigus peaks siiski olema ainult Riigikohtu pädevuses.

XIV peatükk "Kohalik omavalitsus". Siia on lisandunud alternatiiv §-s 148. Selle alternatiivi mõtteks on põhiseaduses täpsemalt sätestada ka kohalike omavalitsuste volikogude volituste aeg. Meie ettepanek on, et see volituste aeg oleks võrdne Riigikogu volituste ajaga, seega, neli aastat.

Alternatiiv on ka põhiseaduse XV peatükis. Selle peatüki § 155 üle oli redaktsioonitoimkonnas vaidlus. Nimelt oli terve rida argumente selle kasuks, et peatükk "Rahvas" ja selle peatüki sätted võivad vajada üsna peatset revideerimist, eriti selles osas, mis puudutab teatud inimeste, teatud kodanikekategoriate hääleõigusest ilmajätmist. Demokraatlikes ühiskondades ei seata hääleõigusele peaaegu mingisuguseid piiranguid. Ilmselt võib Eesti üsna pea jõuda selle rajajooneni, kus ka meie oleme valmis andma hääleõiguse nendele, kes parajasti kinnipidamiskohtades viibivad.

Ma olen jõudnud lõpule nende alternatiivide tutvustamisega, mis redaktsioonitoimkond on põhiseaduse eelnõusse sisse viinud. Nagu me kokku leppisime, on toimkondadel võimalus apelleerida ka teiste tekstides tehtud muudatuste peale. Me palume need apellatsioonid esitada redaktsioonitoimkonnale kirjalikult, et me eelnevalt saaksime neid korrastada ja seega Põhiseaduse Assamblee töö sujuvale laabumisele pärast lõunat kaasa aidata. Aitäh!

Juhataja

Suur tänu! On registreerunud üks küsija, kelleks on härra Leisson. Palun!

E. Leisson

Lugupeetud härra eesistuja! Lubage ettekandjale esitada kaks küsimust. Esimene küsimus. Möödunud aastal tähistati Tallinnas tõenäoliselt viimast korda 1. maid suure demonstratsiooniga. "Dvigateli" tehase direktor Jarovoi laskis teha ühe eestikeelse loosungi ja see kõlas nii: "Eesti

rahvad! Ühendagem jõud heaolu nimel!" Kas mõjutas see loosung või miski muu teid kirjutama § 29, et Eesti on paljurahvuseline riik ja vähemusrahvustel on õigus kultuurautonoomiale? Samal ajal on §-s 30 kõik õigesti – rahvusvähemused. Kas teie esinemise sissejuhatuses mainitud 13. kuupäev, kohalolijate arv 33 jne. viitavad sellele, et Eesti Vabariigi konstitutsioonil (põhiseadusel) on midagi pistmist NSV Liidu põhiseadusega, mis võeti vastu NSV Liidu Ülemnõukogu VII istungjärgul 7. oktoobril 1977. aastal? Tänan!

L. Hänni

Ma tänan kõigepealt Enn Leissonit tähelepanujuhtimise eest! Meil tõepoolest ei ole õnnestunud veel kogu põhiseaduse teksti täielikult terminoloogiliselt ühtlustada. On vaieldud, kas kasutada terminit "rahvusvähemus" või "vähemusrahvus", ja on üsnagi kaalukaid argumente, et kasutada terminit "rahvusvähemus". Selle muudatuse lubas redaktsioonitoimkond endale ka sisse viia. Aga kahjuks on meie tähelepanematus tõttu sättes, mida te nimetasite, sõnade järjekorra muudatus jäänud kahe silma vahele. Nii et aitäh! Teie teine viide, et ma liialt kasutasin sellist võrdlust, on tõepoolest arvestamist väärt, sest redaktsioonitoimkonna ettekanne on ilmselt viljakam, kui me kõrvalistest asjadest vähe räägime. Aitäh!

M. Lauristin

Ma tahan küsida kahe paragrahvi kohta. Paragrahvis 73 on nüüd esmakordselt kindlaks määratud riigivanema valimise kord Riigikogu poolt. Mulle jääb arusaamatuks, mis on see enamus kehtivatest häältest. Ei ole määratletud kvoorumit. Kui meil on veerandiline kvoorum, mida see siis tähendab? Kas on selle taga ka mingit reaalselt kaalutlust, arutust vm? Teine küsimus on § 83 kohta. Mis kaalutlusel on ära jäetud igasugused ajalised piirid riigivanema poolt peaministri ja ministrite ametisse kinnitamisel? Meil olid need nagu ette nähtud. Mitme päeva jooksul see peab toimuma?

L. Hänni

Kõigepealt riigivanema valimise korrast. Nagu ma juba ütlesin, on need uued sätted, mida ka toimkond ei ole jõudnud ilmselt veel arutada. Ma loodan, et härra Peet Kask, kes oli nende põhiautor, jagab selle paragrahvi kohta täpsemaid selgitusi. Probleemiks oli meil leida selline hääletusmehhanism, mis võimaldaks riigivanema kindlalt valida. "Kehtivatest häältest" tähendabki seda, et aluseks on need hääletussedelid, mis on kehtivad. Nendest üle poole peavad toetama antud riigivanemakandidaati, siis loetakse ta valituks. Kuid ma usun, et diskussiooni antud küsimuses me võiksime avada siis, kui me jõuame selle alternatiivi arutamise juurde. Paragrahvi 83 kohta oli küsimus, miks on ära jäetud aeg, mis varem oli kolm päeva, kui ma õigesti mäletan. Siin on põhjused selles mehhanismis, kuidas Eestis nimetatakse riigivanem ja valitsus. Teatavasti esitab peaminister enne ametisse kinnitamist Riigikogule nii valitsuse eeldatava koosseisu kui ka valitsusprogrammi. On üsna tõenäoline, et see valitsuse koosseis ei

tule enam hiljem muutmisele, kuigi põhiseadus annab riigivanemale selle õiguse. Selle tõttu me leidsime, et siin mingi ajapiirang, kas kolm päeva, üks päev või hoopis nädal, ei ole põhjendatud. See võiks jääda meie poliitilise praktika kujundada.

S. Vahtre

Austatud ettekandja! Mul on küsimus IV–VI peatüki järjekorra kohta. Need on järjestatud praegu järgmiselt: "Riigikogu", "Riigivanem" ja "Valitsus". Kas oli arutlusel ka järjekord "Riigikogu", "Valitsus" ja siis "Riigivanem"? Minu arvates oleks see, arvestades praegust põhiseaduse sisu, nende ametiisikute ja asutuste pädevust, tunduvalt loogilisem.

L. Hänni

Ei, selline järjekord ei olnud arutlusel. Minu arusaamist mööda ei ole see ka päris loogiline, sest valitsus tuleneb kahest eelnevast institutsioonist – Riigikogust ja riigivanemast. Nende omavaheline koostöö on Eesti Vabariigi valitsuse moodustamisel aluseks. Selle tõttu on igati loogiline, et valitsuse peatükk peab järgnema Riigikogu ja riigivanema peatükile.

J. Rätsep

Lugupeetud juhataja ja ettekandja! Mul on küsimus § 142 punkti 4 kohta. Redaktsioonitoimkond lisas sinna kaks sõna – "kohtuotsuse alusel". Hommikul te olite nõus nendest loobuma. Kas see jäi teil kogemata ütlemata?

L. Hänni

Jah, nagu ma juba ütlesin, § 142 sai oma lõpliku viimistluse täna hommikul. Punktis 3 tehtud muudatusi ma teile tsiteerisin, kuid siin on ettepanek ka punkti 4 kohta: jätta välja sõnad "kohtuotsuse alusel". Protseduuri, mis sätestaks kohtumenetluse raske ametialase üleastumise või õigusemõistmise autoriteeti kahjustava käitumise eest, ei ole praegu veel välja kujundatud. Kuna see paragrahv algab sättega, et kõik need piirangud ja erijuhud sätestatakse seadusega, siis võiks ka selle sätte puhul jätta elluviimise korra seaduse otsustada.

Ü. Seppa

Lugupeetud esimees! Lugupeetud proua Hänni! Mul on küsimus § 85 kohta, kus on öeldud, et kui minister haiguse või muude takistuste tõttu ei saa ajutiselt oma ülesandeid täita, pannakse tema ülesanded peaministri poolt mõnele teisele ministrile. Ma ei saa aru, miks peaks panema selle töö mingile teisele ministrile, kui ministril on ju asetäitja, kes haiguse ajal tema kohuseid täidab ja kes on kindlasti hoopis kompetentsem. Peale selle, milleks on vaja tekitada segadust, et kuskil teises ministeeriumis koormata üle teine minister?

L. Hänni

Lugupeetud härra Seppa! Kindlasti ei ole redaktsioonitoimkonna ülesandeks hakata kommenteerima kõiki neid sätteid, mis on siin sellisel kujul, nagu toimkonnad on need assambleele ette pannud. Me ei ole sellesse sättesse sisse viinud muudatusi. Ilmselt oskab

toimkond paremini vastata sellele, miks toimkond just sellise asendusmehhanismiga nõus oli. Redaktsioonitoimkond siin oma seisukohta ei ole võtnud.

S. Sovetnikov

Austatud proua Hänni! Mul on küsimus § 33 lõike 3 kohta, kus on öeldud, et streigiõigus on Eestis kindlustatud. Ma ei tea, kas ma ei saa mõttest täpselt aru. Kas me loome juba praegu tingimused streigiks, või mida tähendab kindlustada streigiõigust?

L. Hänni

Selle võiks vist ümber sõnastada nii, et Eestis on olemas streigiõigus. Kui õigus on see olemas ja seadused peavad tagama selle rakendamise ja ka piirangud, mis sellele õigusele seatakse.

T. Velliste

Austatud juhataja! Austatud ettekandja! Mul on täpsustav küsimus § 142 lõike 5 kohta. Kui Riigikogu esimees vabastatakse süüdimõistva kohtuotsuse jõustumisel, siis milleks on veel vaja lõikeid 3 ja 4? Need on selle alajuhtumid. Peaks olema kas täiesti ammendav loetelu või tuleks piirduda üldistava sättega.

L. Hänni

Paragrahv 5 eeldab igal juhul kohtumenetlust. Kuid alalõiked 3 ja 4 ei pea tähendama, et otsus langetatakse kohtumenetluse tulemusena, vaid see kord võib olla määratud seadusega, näiteks kohtunik vabastatakse ametist tervisliku seisundi tõttu. Kohtu sekkumine ei pea olema vältimatu nõue.

Juhataja

Suur tänu! Kas on veel küsimusi? Ei ole. Suur tänu ettekandjale! Kuulutan plenaaristungil välja vaheaja kuni kella 13-ni. Soovitusena võin öelda, et ilmselt on toimkondadel mõttekas koguneda oma esimeeste ümber juba siin, et leppida kokku, millal alustada tööd. Sõna soovib veel Peet Kask. Palun!

P. Kask

Ma palun neljanda toimkonna liikmetel koguneda veerand üheks ruumis nr. 155. Tänan!

K. Koha

Kolmandal toimkonnal palun koguneda ruumis nr. 111 viie minuti pärast.

J. Rätsep

Paluks kuuendal toimkonnal tulla meie tavalisse tööruumi kümne minuti pärast.

K. Jürgenson

Seitsmendal toimkonnal palun tulla veerand üheks meie tavalisse kabinetti.

V. Rumessen

Ma loodan, et ka meie jätkame teiste toimkondade eeskujul oma tööd veerand ühe paiku.

Juhataja

Suur tänu! Ma kordan üle: me alustame taas plenaaristungi tööd mitte kella ühe paiku, vaid täpselt kell üks.

Vaheaeg

Juhataja

Palun asuda oma kohtadele! Teeme kohaloleku kontrolli. Kohal on 30 liiget, täpselt pool Põhiseaduse Assamblee koosseisust. Asume konkreetsete küsimuste juurde. Palun kõnepulti proua Hänni!

L. Hänni

Austatud kolleegid! Nagu me kokku leppisime, alustame praegu alternatiivide läbiarutamist ja hääletamist. Ma loodan, et toimkonnad said aega, et kujundada oma seisukohad nende töövaldkonnas olevate alternatiivide suhtes. Praeguseks on laekunud mulle kuuenda teematoimkonna kaks apellatsiooni ja samuti seitsmenda toimkonna apellatsioonid, mis puudutavad § 72 ja § 73.

Põhilised apellatsioonid, mis praegu vaatluse alla tulevad, puudutavadki peatükki "Riigivanem". Esimene apellatsioon on § 71 kohta. Alternatiiv seisneb selles, et jätta välja § 71 lõige 2. Ma tuletan teile veel kord meelde neid dokumente, mille tulemusena redaktsioonitoimkond sellise ettepaneku tegi. Põhiseaduse eesmärk on luua tasakaalustatud võimumehhanism, et igal võimuinstitutsioonil oleksid oma kindlad volitused ja et oleks tagatud võimude lahusus.

Riigivanema rolliks Eesti Vabariigis on olla erinevate võimupooluste, valitsuse ja parlamendi tasakaalustaja. Riigivanem ei ole otseselt seotud võimu teostamisega. Ta ei ole täitevvõimu osa ja selle tõttu üldnorm – riigivanem on riigivõimu ühtsuse kandja – ei ole kooskõlas põhiseaduse kontseptsiooniga. See võib kujutada teatud ohtu nende olukordade jaoks, kus põhiseadus täpselt ei reguleeri erinevate riigivõimuinstitutsioonide toimet, andes riigivanemale võimaluse selle üldnormi rakendamisel koondada riigivõim ühe isiku kätte. Kindlasti on Eesti Vabariigi riigivanem rahva ühtsuse kehastaja. Seda väljendabki § 71 lõige 1, kus on öeldud, et riigivanem on Eesti riigipea ja riigipeana ta kannabki rolli olla Eesti rahva ühtsuse kandja. Nii et ettepanek jätta välja § 71 lõige 2 tuleneb vajadusest viia meie põhiseaduse see norm kooskõlla ülejäänud põhiseaduse mõttega. Aitäh!

Juhataja

Suur tänu! Kas asjaomase teematoimkonna esimehel või esindajal on võimalik esitada toimkonna seisukoht?

P. Kask

Austatud kolleegid! Neljas toimkond arutas seda küsimust ja jõudis järeldusele, et lõike 2 väljajätmine ei ole hädavajalik. Toimkonna arvates ei tarvitse seda teha. Hääletamisel toetas toimkond põhiteksti. Tänan!

H. Runnel

Austatud juhataja! Austatud kolleegid! Ma tahan, kuigi võib-olla tarbetult, juhtida selle § 71 juures tähelepanu kahele asjaolule. Soovitus see lõik välja jätta tähendab väga palju. On öeldud, et riigivanem on riigivõimu ühtsuse kandja. Sellega on tahetud lühidalt öelda, mida sümboliseerib riigipea. Teatavasti on riigi üks oluline funktsioon esindusfunktsioon, mitmed tema organid, asutused ja sümbolid täidavad esindusfunktsiooni. Ma ei kõneleks sellest, kui eelnevalt ei oleks argumentatsioonis olnud kuulda minu meelest natuke vale põhjendus, kui redaktsioonitoimkonna nimel öeldi, et riigivanem ei ole võimu ühtsuse kandja, vaid on rahva ühtsuse kandja. See ei ole õige väide, sest kui rahvale ei anta võimalust otse valida oma riigivanemat, siis see väide, et ta esindab rahva ühtsust, on veelgi nõrgemal põhjal. Sellepärast ma ühinen Peet Kase arusaamaga, et selle lause säilitamine on siiski oluline, kui me ei taha riigivanemat, riigipead konstrueerida selliseks, kelle kohta võiks öelda, et riigivanem on naljanumber. Täna tähelepanu eest!

Juhataja

Suur tänu! Kas on veel sõnasoovijaid? Poolt- ja vastuargumendid näivad olevat välja öeldud. Niisiis, panen hääletusele § 71 kohta esitatud alternatiivi jätta välja § 71 teine lause "Riigivanem on riigivõimu ühtsuse kandja." Kes on selle poolt, et ettelõetud lause välja jätta? Hääletame. [...] Niisiis, assamblee on otsustanud selle ettepaneku tagasi lükata ja säilitada § 71 teine lause. Ma palun nüüd taas kõnepulti proua Hänni!

L. Hänni

Järgmine alternatiiv on §-s 73 ja puudutab riigivanema vanusetsensust. Teatavasti arutas assamblee eelmine kord seda küsimust ja leidis, et riigivanemale ei ole vaja kehtestada vanusetsensust. Kuid ometi on põhiseaduses sätestatud Riigikogu liikme vanusetsensus. See on §-s 56, kus on öeldud, et Riigikogusse võib valitud olla 21-aastane Eesti Vabariigi kodanik. Me leidsime, et antud juhul on tegemist loogilise vastuoluga, kus Riigikogu liikmele seatakse vanusetsensus, aga samal ajal riigivanemakandidaadile seda tsensust ei seata. Meie konkreetne ettepanek – 40 aastat – ei ole mingi redaktsioonitoimkonna eelistus, vaid tulenes sellest ettepanekust, mis varem oli assamblees arutuse all. Meile on praeguseks laekunud ka neljanda toimkonna ettepanek asendada vanusetsensus 40 aastat vanusetsensusega 35 aastat. Nii et kõigepealt oleks assambleel vaja otsustada selle üle, kas me peame vajalikuks kõrvaldada loogilise vastuolu, mis praegu on, või arvame, et see võib jääda ja me ei pea vajalikuks kehtestada riigivanemale vanusetsensust. Kui me selle otsustuse oleme teinud, siis selgub, kas meil on vaja hakata valima konkreetselt vanusetsensust, mis põhiseadusesse sisse kirjutada.

Aitäh!

Juhataja

Toimkonna nimel on sõna härra Kasel.

P. Kask

Kallid kolleegid! Toimkond toetas alternatiivis väljendatud mõtet, et ka riigivanemale peaks olema kehtestatud vanusetsensus. Proua Hänni juba rääkis sellest, et Riigikogu liikme vanusetsensus on 21 aastat, ehkki Riigikogu ei hakka 21-aastaseid kodanikke riigivanemaks valima. Aga keegi ei leidnud ka selle vanusetsensuse ülearuse olevat, küll aga toetas komisjon ettepanekut, et antud konstruktsiooni juures peaks vanusetsensuse allapoole viima. Kui valib Riigikogu, siis võib see tsensus olla üldiselt madalam kui siis, kui valib rahvas. Toimkond hääletades pooldas apellatsiooni esitamist, seda, et vähendada vanusetsensust 40 aastalt 30 aastale. Tänan!

Juhataja

Tänan! Nii, kõigepealt on üks protseduuriline õiend. Möödunud kord otsustas täiskogu kuulutada läbihääletatud asja lõplikuks. Me peame selle kõigepealt eraldi ära otsustama. Ma palun väga vabandust, sest ma oleksin pidanud seda kohe tegema! Peame ära otsustama, kas me üldse selle asja üle täna arutleme. Kui me seda teeme, siis võiks anda põhimõttelise õigustuse tõsta üles kõik möödunud nädala lõpul lõplikult läbi hääletatud variandid. Kui me otsustame seda küsimust enam mitte arutada, siis jääb põhitekst. Kui me otsustame seda arutada, siis selgub. Protseduurilistes küsimustes annan sõna proua Aaskivile.

Ü. Aaskivi

Lugupeetud juhataja! Ma tahan siiski juhtida tähelepanu sellele, et antud hääletuse taga on üks teksti sisevastuolu, mida redaktsioonitoimkond on nüüd lihtsalt sunnitud lahendama, kuna Riigikogusse kandideerijate vanuse piir on 21, aga riigivanemaks võib praeguse seisuga kandideerida ka 18-aastane. Seda pidas redaktsioonitoimkond vastuoluks. Aitäh!

Juhataja

Seda võib pidada vastuoluks ja võib ka mitte pidada. Kõrgelt kvalifitseeritud Riigikogu teab ise, keda ta valib. Niisiis, kas härradel Salumil ja Saatpalul on kavatsus võtta sõna sisulise töö kohta? Kas see on nii? Ma panen enne hääletusele küsimuse, kas me jätkame arutelu selles punktis. Palun, kes on selle poolt, et arutelu riigivanema vanusetsensuse küsimuses jätkata? [...]

V. Salum

Kui nüüd tõesti tahetakse hakata otsast peale hääletama neid küsimusi, mida me neli korda oleme läbi hääletanud, siis ma ütlen, et vanusetsensus olgu 45 aastat ja mitte tolligi tagasi. Ma arvan, et me ei peaks seda korduvalt üle hääletama. Põhjendus, et Riigikogu poolt valitud president peaks olema noorem, ei ole sugugi kaalukas. Mida suurem kisakõri, seda kergem on tal parlamenti enda taha saada. Just parlamendi poolt valitud riigivanem peaks olema soliidsem ja suuremate kogemustega.

V. Saatpalu

Ilmselt teate minu seisukohta, et ma olen igasuguste numbrite sissekirjutamise vastu. Ma hääletasin loomulikult selle 21 aasta vastu ja olen täiesti veendunud, et see on valimisseaduse küsimus. Ma olen kategooriliselt selle vastu, et jälle siia numbreid sisse kirjutada. Alahinnatakse meie Riigikogu kompetentsi, tema tarkust leida riigivanem. Püüame jälle ette kirjutada mingeid norme, kusjuures me ei tea, kas see vanus sobib sajandite pärast. Järjekordselt me ei usalda esindusdemokraatiat. Mingit vastuolu siin loomulikult ei ole, kui me jätame siia numbri kirjutamata. Me lihtsalt usaldame esinduskogu ega arva, et ta hakkab poisikest riigivanemaks valima. Tänan!

A. Erm

Tahan juhtida tähelepanu sellele, et seda vastuolu, mida siin nähakse, on võimalik likvideerida ka teisel viisil. Me võime mõelda, kas seda 21 aastat on sinna tsensusesse vaja või mitte. Kui me selle ka välja jätame, siis pole mingit vastuolu. Tänan!

Juhataja

Kahjuks on see protseduuriliselt võimatu. Jutt saab olla ainult §-st 73. Sõna on Ülo Seppal.

Ü. Seppa

Lugupeetud härra esimees! Mina tahan protesteerida selle vastu, et me korduvalt hääletame selliseid küsimusi. Kui me seda küsimust niimoodi hääletame, siis ma tahan toetada härra Ermi ja see 21 tuleks maha võtta. Miks me ei võiks siis seda ka uuesti hääletada, kui me üldse hakkame küsimusi ümber hääletama? Aitäh!

S. Sovetnikov

Lugupeetud kolleegid! Minu ettepanek on ikka hääletada põhiteksti poolt. Minu arvates ei ole mõtet niisugust tsensust siia panna, sest me ei tea veel, kuidas rahvas selle küsimuse lahendab. Võib-olla on niisugune lõpptulemus, et me hakkame presidenti valima ikka üldrahvalikult. Ettepanek on hääletada.

V. Kois

Mina olen neljanda toimkonna liige. Kui praegu see meiepoolne pakkumine nii palju vaidlusi tekitab, siis mina panen ette arutada seda küsimust meie toimkonnas ja võib-olla võtta oma ettepanek tagasi. Aitäh!

Juhataja

Vabandust, kuid minu arust on tegemist redaktsioonitoimkonna ettepanekuga!

V. Kois

Ei, 35 aastat oli pakutud meie toimkonna poolt.

Juhataja

35 aastast praegu keegi ei räägi. 35 üle hakkame arutama siis, kui me oleme sisse hääletanud

vanusetsensuse 40 aastat ja võtame käsile apellatsioonid, et seda viie aasta võrra vähendada.

V. Kois

Selge.

T. Velliste

Austatud juhataja! Minu arvates oli redaktsioonitoimkonna esitatud küsimus täiesti põhjendatud. Kuna me oleme vabad otsustama selle poolt, kas me järgime redaktsioonitoimkonda või mitte, siis me otsustasime selles küsimuses avada arutelu ja ma arvan, et arutelu pole mõtet enam jätkata. Teen ettepaneku asuda hääletama.

Juhataja

Suur tänu eriliselt sisuka sõnavõtu eest, mida juhatus otsekohe arvestab! Ma panen hääletusele redaktsioonitoimkonna pakutud alternatiivi § 73 lõike 3 kohta, milles sisaldub ettepanek lisada kõigi vajalike omaduste hulka riigivanema puhul vanusetsensus vähemalt 40 aastat.

Kes on redaktsioonitoimkonna ettepaneku poolt lisada vanusetsensus? Hääletame. Poolt on 22, vastu 12.

On otsustatud sätestada vanusetsensus 40 aastat. Nüüd on sellele laekunud apellatsioon.

Pannakse ette vähendada vanusetsensust 40 aastalt 35-le. Ma arvan, et eelnevas arutelus öeldi ära ka need poolt- ja vastuargumendid, mis käivad vanusetsensuse vähendamise kohta. Kui proteste ei tule, siis panen hääletusele apellatsiooni, mille kohaselt § 73 lõikes 3 vähendatakse riigivanema vanusetsensust 40 aastalt 35 aastale. Kes on selle poolt? Hääletame. Poolt on 15, vastu 17.

Apellatsioon otsustati tagasi lükata. Praeguse seisuga jääb eelnõusse nõue, et riigivanemakandidaat peab olema vähemalt 40-aastane. Ma palun proua Hänni uuesti kõnepulti!

L. Hänni

Lugupeetud kolleegid! Mul on ettepanek arutada läbi neljandalt toimkonnalt laekunud apellatsioon § 73 kohta, et meil oleks selge pilt, millisel kujul see paragrahv jääb. Neljanda toimkonna apellatsiooni sisu on järgmine: jätta välja § 73 lõige 4, mis sätestab riigivanema valimise korra põhimõtted. Redaktsioonitoimkond lähtus selle sätte sisseviimisel arusaamast, et riigivanema valimine on väga tähtis riigielu sõlmküsimus, mis peaks olema põhiseaduses lahendatud kui mitte lõplikult, siis vähemalt peaksid olema antud põhimõtted. Need põhimõtted me püüdsimegi esitada § 73 lõikes 4, kus on põhiprintsiip, et see peab toimuma salajasel hääletamisel, samuti see, millise häälteenamusega valitakse riigivanem. Kui neljandal toimkonnal on vahepeal tekkinud kahtlusi selle sätte otstarbekuses, siis on loomulikult vaja need ära kuulata ja langetada oma otsus. Ettepanek oli jätta välja § 73 lõige 4. Aitäh!

P. Kask

Austatud kolleegid! Kuna redaktsioonitoimkond oli lisanud selle lõike, siis tekkis neljandas

toimkonnas võrdlemisi kriitiline diskussioon, mis lõppes apellatsiooni esitamisega, et kogu lõige välja jätta. Mille kohta siis märkusi tehti ja millised olid argumendid? Esiteks vaidlustati küsimus, miks riigivanem valitakse salajasel hääletamisel. Teiseks vaidlustati väike kvoorum. Kardeti, et sellised detailid teevad paragrahvi ja kogu eelnõu kergesti rünnatavaks. Leiti, et need detailid langevad põhiseaduse üldisest stiilist välja. Keegi kritiseerijatest ei teinud konkreetseid ettepanekuid teistsuguse redaktsiooni kohta. Võrdlemisi üksmeelselt esitas toimikond ettepaneku kogu see lõik välja jätta. Tänan!

Juhataja

Suur tänu! Kas on sõnasoovijaid? Palun, proua Marju Lauristin!

M. Lauristin

Lugupeetud assamblee liikmed! Mulle tundub, et selle küsimuse arutamisel oleme sattunud assamblee jaoks sobimatusse pendliseisu, me pendeldame ühest olukorrast teise. Me oleme siin hääletanud seda, kas riigivanema valib rahvas, ja oleme hääletanud seda, kas riigivanema valivad valijamehed. Nüüd oleme lõpuks jõudnud olukorda, kus riigivanema võib valida veerand Riigikogu koosseisust. Mulle tundub, et kui me oleme sellesamas põhiseaduse tekstis väga täpselt sätestanud, kuidas valitakse teisi asjamehi, ministreid, rääkimata peaministrist, Eesti Panga presidenti ja nõukogu liikmeid ning kõiki muid riigitegelasi, siis peame ütlema ka sama selgesti, kuidas ikkagi valitakse riigivanem. Tähendab, ma oleksin selle lõigu väljajätmise vastu, aga ma olen ka selle praegusel kujul esitamise vastu. Mulle tundub see redaktsioon ebaõnnestununa ja ma ei pea üheainsa variandi esitamist rahvaarutelule õigeks. Ma kordan oma ettepanekut, mille ma tegin eelmisel istungil, et rahvaarutelul peaks olema kaks või kolm varianti. Siis oleks võimalik selgitada, mis on ühe või teise taga, miks me oleme valinud ühe või teise, ja arutelu jõuaks tõesti ratsionaalsele tasandile. Kui me esitame ainult ühe variandi, siis peab see tõepoolest olema tõsiselt läbi kaalutud.

Valimise protseduur peaks olema selline, et riigivanem saaks täita talle §-s 71 pandud kohustusi. Selle üks eeldus on, et kui ta valitakse viieks aastaks, kui ta valitakse pikemaks ajaks kui Riigikogu koosseis, siis peab teda aktsepteerima ka Riigikogu järgmine koosseis. See eeldab aga, et tema poolt peab hääletama mitte ainult Riigikogu n.-ö. väike enamus, vaid tegelikult ka küllalt suur osa Riigikogu opositsioonist, kes tõenäoliselt võib olla järgmises Riigikogus enamuses. Muidu ei saa see riigivanem enam tegutseda talle §-s 71 antud volituste piires. Mina isiklikult pooldasin oma toimkonnas seda vahepealset varianti, valijamehi, just seetõttu, et valijate koosseis on laiem kui ühe Riigikogu koosseis. Nüüd on see aga veel hoopiski kitsam. Mulle tundub, et redaktsioonikomisjon koos vastava tematoimkonnaga peaks selle lõigu uuesti läbi töötama ja uuesti esitama, kuid selle lõigu kindlasti sisse jätma.

Juhataja

Tänan! Kas härra Kask soovib uuesti sõna? Palun!

P. Kask

Võtan praegu sõna assamblee liikmena. Ma arvan, et see, mis Marju Lauristin rääkis, on tõsi. Selle küsimusega on meil asjaolude sunnil olnud väga vähe aega tegelda. Mul on ettepanek, et me praegu siiski jätkaksime diskussiooni selles küsimuses ja kuulaksime ära inimeste seisukohad, lõpphääletuse aga korraldaksime võib-olla tõesti pärast seda, kui redaktsioonitoimkond ja neljas toimkond on saanud asja veel arutada.

Mis puutub sellesse, et konsensus peaks olema suurem kui Riigikogu lihthäälteenamus, siis ma olen sellele vastu. Mis saab siis, kui näiteks esimeses voorus on viis kandidaati ja keegi ei saa 50%, kui teises voorus jagunevad hääled kahe kõige tugevama kandidaadi vahel nii, et 45% on ühe poolt ja 40% teise poolt, ning ülejäänud puuduvad või on erapooletud? Kas siis jääb riigivanem valimata? Kas me tõepoolest lubame nn. mustade hobuste sissetoomist või klaverit põõsas? Niisugune reegel kehtis Soomes juhuslikult hulk aega, kuni see möödalask tõepoolest ära kasutati ja lõpuks sellest reeglist loobuti. Ma ei pea seda ausaks, et alguses kukutatakse läbi vastaskandidaadid ja pärast võetakse klaver põõsast välja. Kui valimised, siis olgu nii, et kohe alguses avatakse kõik kaardid. Kvalifitseeritud häälteenamuse nõuet on võimalik peale panna sel juhul, kui meil on midagi juba olemas. Näiteks siis, kui meil on põhiseadus ja me tahame seda säilitada, tahame kaitsta seda juhuslike muudatuste eest ja hoida stabiilsena. Aga kui meil on riigivanem, siis me ei saa kvalifitseeritud häälteenamuse nõuet esitada. Ma saan aru sellest murest, et kui me läheme ka selles küsimuses välja üldkehtivate kvoorumireeglitega, siis on tõesti väga kerge demagoogiliselt rünnata, aga nüüd saab ju riigivanema valida ainult 25, vabandust, 26 Riigikogu liikmega saalis, kellest ainult 1 on poolt ja mitte keegi ei ole vastu, kõik teised on erapooletud. Ma olen sellega nõus, aga ma ei näe muud väljapääsu kui suurendada selles küsimuses kvoorumit näiteks 50%-le, ehkki sel juhul me programmeerime vähemalt põhimõtteliselt sisse ka punnsituatsiooni, sest vähemus võib hakata hääletama kohalolekunupuga, võttes ära riigivanema valimiseks vajaliku kvoorumi.

Küsimus ongi selles, kas me tahame tagada, et riigivanem oleks valitud igal juhul, või tahame demonstreerida suurt kvoorumit ja suurt konsensust. Ma kuulaksin meelsasti ka teiste arvamusi ja argumente, enne kui me seda küsimust lõplikult lahendada hakkame. Kordan seda, millest alustasin ja millega Marju Lauristin lõpetas: ma toetan ettepanekut, et me enne lõpliku otsuse langetamist annaksime asja veel kord redaktsioonitoimkonna ja neljanda toimkonna ühiskoosolekule. Tänan!

Juhataja

Suur tänu! Sõna on Jüri Adamsil.

J. Adams

Tänan! Härra Kask ütles mitmel korral, et ta saab aru. Mina pean ütleva vastupidi, et ma ei saa aru. Pooldanud algusest peale seda, et põhiseadus määraks täpsemalt ära riigivanema valimise korra, tean ma, et see idee oli kuni tänase päevani valdavalt tagasi lükatud ja on öeldud, et selle peab lahendama riigivanema valimise seadus. Nüüd, selle kahekuise töö viimasel päeval jookseb meil konkreetne valimise kord, üks sadadest võimalikest, tekstina sisse ja me peame ütleva oma seisukoha. See on iseendast nii keeruline teema, et mina ei pea üldse võimalikuks seda praegu lahendada. Ainuke võimalus on tulla selle juurde tagasi, nagu vahepeal oli otsustatud. Ma ütleksin, et mitteametlikult leppisid peaaegu kõik sellega tegelejad kokku jätta täpne protseduur põhiseadusest välja. Tänan!

Juhataja

Suur tänu! Sõna on härra Seppal.

Ü. Seppa

Ma tänan! Tahan toetada oma sõnavõttus härra Adamsit. Minu meelest on ka lugu nii, et see tuleks välja jätta. Praegune sõnastus on väga imelik ja ma ei saa aru, kas see sisaldab mingisugust peidetud mõtet. Teine lause selles ütleb, et valituks tunnistatakse kandidaat, kes on saanud enamuse kehtivatest häältes. Kas on siis tõesti kunagi vormistatud ka kehtetuid hääli? Ma ei saa aru, mida tähendab see kehtivate häälte arvestamine.

Juhataja

Tänan! Mõte, mille üle võib vaielda. Sõna on proua Aaskivil.

Ü. Aaskivi

Lugupeetud juhataja! Lugupeetud kolleegid! Võib-olla oleks ka siin kõige mõistlikum lahendada probleem järgmiselt: panna hääletusele põhimõte, kas peetakse vajalikuks fikseerida riigivanema valimise kord põhiseaduses, ja edasi toimuksid siis tõepoolest juba redaktsioonitoimkonna ja neljanda toimkonna ühised arutelud, kuidas seda võimalikult täpselt teha, kui peetakse vajalikuks see fikseerida. Ma tahan juhtida lugupeetud kolleegide tähelepanu ka sellele, et kui otsustatakse riigivanema valimise protseduuri põhiseaduses mitte avada, siis tekib minu arvates vastuolu sellega, et valitsusjuhi ametisse panekut on põhiseaduses väga üksikasjalikult seletatud. Kui aga lõpuks tõepoolest jäädakse selle juurde, et riigivanema valib Riigikogu ja samas ei ole üldse määratud kindlaks protseduuri, siis ma pean seda üheks põhiseaduse vastuoluks. Ma arvan, et pärast avalikustamist tuleb Põhiseaduse Assamblee päris kindlasti riigivanema valimise korra juurde tagasi, nimelt selle juurde, kes ta valib. Seetõttu oleks assambleel kõige mõistlikum valmistada ette terved plokid, et olenevalt lõppotsusest oleks võimalik kiires korras asendada. Aitäh!

Juhataja

Tänan! Nüüd tuleb sellest keerulisest olukorrast mingisugune väljapääs leida. Minu ettepanek on

korraks järele mõelda, sest õnneks või kahjuks ei tee me lõppvarianti. Me peame ära otsustama, kas selles redaktsioonis, mille me esitame rahvale arutamiseks, sisaldub kõnealune lõik, kas ei või jaa. See ei tähenda niikuinii mingit lõplikku otsust. Nüüd on kuu või veidi vähem aega eksperdiarvamuste ära kuulamiseks. Otsuse võib teha jaanuaris. Palun, sõna on härra Adamsil!

J. Adams

Tahan avaldada protesti asja niisuguse käsitlese vastu. Ma kordan: võimalikke valimiskordi on vähemalt kümneid. Ma ei näe momendil seda aega, et nende kallal töötada ja kaaluda, milline on õige. Arvan ka seda, et kui me viimasel hetkel kiirustades ja läbimõtlematult kirjutame sisse ükskõik millise variandi, siis rahvaarutelul saab see olema arvatavasti aluseks, kuidas hinnatakse tervet institutsiooni. Ma leian, et ainuke kompromissivõimalus on jätta see praegu välja, kuna lihtsalt enam ei jõua.

Juhataja

Suur tänu! Härra Vooglaid, palun!

Ü. Vooglaid

Austatud kolleegid! Ma tahan härra Adamsit ja paljusid teisi natukene rahustada, kuna ma olen praegu veendunud, et nii see asi ei jää. Seetõttu langeb üldse ära vajadus seda protseduuri täpsustada. Ma olen küll mõelnud, millest võiks olla tingitud niisugune lahenduste otsimine. On kaks võimalust: kas ei teata kuigivõrd, milline on rahva seisukoht selles punktis, või siis teatakse küll, aga ignoreeritakse seda teadlikult ja kindlalt. Mõlemad variandid on kahetsusväärsed, aga rahvaarutelu teeb asja selgeks. Siis langeb see küsimuste ring meie tähelepanu alt hoopis välja. Täna tähelepanu eest!

Juhataja

Täna! Kas on veel sõnasoovijaid? Ei ole. Sellisel juhul panen hääletusele ettepaneku jätta praegu põhiseaduse eelnõust välja § 73 lõige 4, mis sätestab riigivanema valimise korra. Kes on selle poolt, et § 73 lõige 4 eelnõust välja jätta? Hääletame.

Hääletega 25 : 4 on Põhiseaduse Assamblee otsustanud selle lõike välja jätta. Sõna on proua Hännil.

L. Hänni

Järgmine alternatiiv on §-s 77. Kahjuks ei ole see trükitud, sest otsus vastav mõte teile alternatiivina esitada langetati alles täna hommikul. Alternatiivi sisu on lisada § 77 lõppu järgmine lause: "Riigivanem peatab oma erakondliku kuuluvuse." Ma arvan, et ei ole vaja pikalt seletada selle sätte otstarbekust, sest eelnevast diskussioonist on ju välja tulnud, et meil on vaja vastavate mehhanismidega tagada riigivanemale tema põhiseaduses ettenähtud roll – olla tasakaalustaja erinevate võimuinstitutsioonide vahel. Seda saab kõige paremini siiski teha isik, kes aktiivselt ei toeta ühtki poliitilist jõudu ega ole seotud ainult ühe erakonna või poliitilise

organisatsiooniga. Aitäh!

Juhataja

Suur tänu! Kas teematoimkonnal on mõni kommentaar? Sõnasoove ei näi olevat. Siiski, härra Adams, palun!

J. Adams

Mul on proua Hännile lihtsalt küsimus. Ma isiklikult olen veendunud, et sedamoodi mängud on lihtsalt mängud. Aga kas proua Hänni oskaks tuua näite mõne teise maa kohta, kus riigipeale on põhiseadusega niisugune nõue esitatud?

L. Hänni

Lugupeetud härra Adams! Minul ei ole kindlasti kõigi maade põhiseadustest nii head ülevaadet nagu teil, aga viimane põhiseadus, kust ma sellise mõtte leidsin, oli Ungari põhiseadus. Seal peatab riigivanem või president samuti oma tegevuse poliitilistes organisatsioonides. Ma arvan siiski, et meil tasuks seda mõtet kaaluda, sest riigipea seotus ühe poliitilise jõuga võiks takistada tal täitmast oma põhiseaduslikku rolli. Aitäh!

Juhataja

Suur tänu! Peet Kask, palun!

P. Kask

Aitäh! Minu teada peab isegi Soome president oma erakondliku kuuluvuse peatama, ehkki Soome presidendil on tegeliku võimu volitused võrdlemisi laialdased olnud. Selle sätte sissekirjutamine, ehkki see võib tunduda mänguna, sisuliselt midagi ei muuda. See rõhutab tema olemust, tema ülesannet olla riigisüsteemis vahekohtunik, olla sõltumatu, olla erapooletu.

Tänan!

Juhataja

Tänan! Härra Uluots, palun!

Ü. Uluots

Mind huvitab see, et juhul kui me sellise klausli sisse kirjutame, milline on siis piir, kust alates riigivanem hakkab rikkuma põhiseadust. Oletame, et ta joob kohvi oma endiste parteikaaslastega. Kas ta siis rikub põhiseadust või mitte? See ei ole mitte seaduserikkumine, vaid see on ka põhiseaduse rikkumine, mis tähendab seda, et president peab tagasi astuma. Järelikult, me paneme ta õigupoolest koduaresti. Ma olen sellise formulatsiooni vastu.

Juhataja

Nüüd peavad kõik erakonnad selle võimaluse peale mõtlema ja sätestama oma põhikirjades väga selgelt, kes kuulub erakonda ja kes ei kuulu sinna mitte, sest igale erakonnale võib osaks saada see õnn, et tema liige valitakse riigivanemaks. Palun, sõna on härra Fjukil!

I. Fjuk

Lugupeetud juhataja! Kunagi ma juba nimetasin, et mida kõrgem on isik riigis või mida erakordsemad on tema volitused, seda tõsisem ja ka ebamugavam on etikett, mida ta peab täitma, seda karmimad on konventsionaalsused, millest ta peab lähtuma. On täitsa loomulik, et riigivanem peab järgima teatud norme ja reegleid, mis on märksa tõsisemad kui lihtsal kodanikul, ja seetõttu ma toetan ettepanekut sätestada põhiseaduses, et riigivanemaks olemise ajal ei tohi kuuluda mitte ühtegi erakonda. Ma tean, et näiteks Eesti Komitee esimeeski pidi vastavalt kongressi otsusele peatama erakondliku kuuluvuse. Nii on see tõesti väga paljudes riikides, eriti demokraatias sünnitavates riikides. Mind kutsus kõnelema Uluotsa väide. See, kui härra Uluots joob kohvi mõne abielus naise või daamiga, ei tähenda veel, et ta temaga läbi käib. Hoiame ikka poliitika kohviasjadest lahus. Aitäh!

Juhataja

Ma tänan! Kas austatud kolleegid on nõus, et viimasena saab sõna härra Kaalep ja pärast seda hääletame? Kui proteste ei ole, siis, palun, sõna on härra Kaalepil!

A. Kaalep

Lugupeetud härra juhataja! Lugupeetud kolleegid! Mind ajendas sõna võtma härra Uluotsa kohvijoomise näide. Mulle tundub, et riigipeal on isegi kohustus juua kohvi oma parteikaaslastega, aga ka teiste parteide esindajatega, see võiks kuuluda koguni tema töö juurde. Asjalikuma märkusena tahan lisada veel seda, et demokraatlike riikide riigipead on mingil määral samas osas mis monarhiate riigipead – kuningad, kuningannad –, ja on endastmõistetav, et ka kuningad ja kuningannad ei kuulu ühessegi parteisse. See oleks kõik.

Juhataja

Täname! On ammu tähele pandud, et näljased inimesed hakkavad omavahel rääkima moorpraest. Viimasest kolmest sõnavõtust jäi domineerima sõna "kohv". Ma loodan, et me viime nüüd kiiresti ja korralikult läbi ühe hääletuse.

Kes on selle poolt, et § 77 lisada teine lause: "Riigivanem peatab oma erakondliku kuuluvuse"? Hääletame.

Häältega 26 : 5 on Põhiseaduse Assamblee otsustanud selle lause sisse võtta. Kuulutan välja vaheaja kella kolmeni. Ühtlasi annan teada, et apellatsioonide esitamiseks antud aeg on läbi.

Vaheaeg

Juhataja

Lugupeetud kolleegid! Palun asuda oma kohtadele! Teeme kohaloleku kontrolli. Kohal on 31 assamblee liiget. Jätkame tööd alternatiivide ja apellatsioonidega. Palun kõnepultil proua Hänni!

L. Hänni

Lugupeetud kolleegid! Järgmine paragrahv, mille üle meil tuleb otsustada, on § 88. Siin on saabunud apellatsioon sõnastuse kohta. Toimkonna ettepanek on taastada esialgne sõnastus.

Vaevalt et teil kõigil on eelmine tekst kaasas, sellepärast ma tutvustan teile eelmist tekstiversiooni. See kõlas järgmiselt: "Valitsusel on õigus siduda Riigikogule esitatud eelnõu vastuvõtmine usaldusküsimusega. Hääletamine ei saa toimuda varem kui ülejärgmisel päeval pärast eelnõu sidumist usaldusküsimusega. Kui Riigikogu ei võta eelnõu esitatud kujul vastu, astub valitsus tagasi." Redaktsioonitoimkond püüdis laiendada valitsuse võimaluste ringi, sest esialgsel kujul sai valitsus ainult seaduseelnõu läbimineku siduda usaldusküsimusega. Kuid võib ette kujutada ka sellist võimalust, kus just nimelt seaduseelnõu läbimineku parlamendis seab valitsuse poliitika teostamise küsimärgi alla. Seetõttu oleks loogiline seostada usaldusprobleem hääletamisega, esitades tingimuseks kas eelnõu läbimineku või selle tagasilükkamise. Nii et redaktsioonitoimkonna praegune sõnastus on võimalusterohkem. Me arvame, et sellisel kujul võib see ehk olla otstarbekam kui esialgsel kujul. Aitäh!

Juhataja

Tänan! Ma arvasin ära, et järgmine sõnasoovija on Kalju Koha. Palun!

K. Koha

Austatud juhatus! Lugupeetud kolleegid! Kolmas toimkond esitas teile apellatsiooni redaktsioonitoimkonna alternatiivile. Lugu on selles, et § 88 praegusest sõnastusest luges toimkond välja selle, et valitsusel on õigus siduda sellega iga eelnõu, mis esitatakse Riigikogule. Aga kui vaadata § 95, siis on seadusandliku algatuse õigus neljal subjektil: valitsusel, komisjonil, saadikurühmal ja Riigikogu liikmel. Parlamentaarne riigikorralduse puhul tuleb enamik seaduseelnõusid, seadusandlikke akte valitsuselt, et riik, valitsus saaks läbi viia oma sisemist poliitikat. Aga võib juhtuda ka nii, et mõningad ühiskonna probleemid jäävad lahendamata ja seetõttu on teistel ühiskonna jõududel samuti vaja esitada seaduseelnõusid. Põhimõtteliselt lubab § 88 valitsusel kohe seada Riigikogus tingimuseks, et kui selle eelnõu vastu võtate, siis on see seotud usaldusküsimusega. Me avame valitsusele laiemad võimalused, jämedalt öeldes, terroriseerida Riigikogu igasuguse eelnõu puhul, ka siis, kui see ei tule mitte valitsuselt, vaid teistelt subjektidelt. Seetõttu me jääme seisukohale, et anname valitsusele õiguse siduda ainult omalt poolt esitatud seaduseelnõu usaldusküsimusega. Põhiprotsent eelnõusid tuleb ju valitsuselt ja kui ta leiab, et parlamendis lükatakse pidevalt tema eelnõusid tagasi, siis ta võib seda võimalust kasutada, et seob seaduseelnõu usaldusküsimusega. Vastasel juhul võib valitsus igat eelnõu oponentide usaldusküsimusega. Aitäh!

P. Kask

Austatud kolleegid! Ma astun nüüd dialoogi toimkonna esimehega, sest praeguse redaktsiooni pakkusin välja tõesti mina. Kõigepealt, ma ei nõustu niisuguse väljendusega, et valitsus terroriseerib Riigikogu. Keda see valitsus terroriseerida saab, kui ta seob asja usaldusküsimusega? Tegelikult paneb valitsus oma pea pakule. Normaalselt saab valitsust

tagandada absoluutse enamusega, aga kui on seos usaldusküsimusega, siis saab teda tagandada lihthäälteenamusega. Opositsiooni ta kindlasti ei terroriseeri, sest opositsioonile selline olukord tõenäoliselt meeldib, saab nagu kergemini pihta. Kui seda sõna üldse kasutada, siis võib see kehtida valitsusk koalitsiooni liikmete puhul, et valitsusjuht terroriseerib oma parteikaaslasi ja ei võimalda neil vastu hääletada. Aga ma arvan, et see verb ei ole siin küll korrektne.

Mis asja sisusse puutub, siis see ei ole põhimõtteline probleem. Kui valitsus tahab siduda usaldusküsimusega näiteks praegu ülemnõukogus aktuaalset Kassi-Käbini projekti, mis on tulnud väljastpoolt valitsust, aga mis on väga oluline ja mille läbimine võiks valitsusprogrammi elluviimist, tagasihoidlikult öeldes, ohustada, siis saab ta seda teha niikuinii, ainult et ta peab ringi minema. Valitsus peab esitama pärast seda, kui opositsiooni eelnõu on läbi läinud, eelnõu selle seaduse tühistamise kohta ja siduma selle küsimuse usaldusküsimusega. Aga milleks seda vaja on? Miks me peaksime asja keerulisemalt ajama, miks me ei või anda talle õigust seda asja kohe siduda? Et asja lihtsamaks teha ning mitte sundida oma imelike reeglitega aega raiskama, tegin ma selle ettepaneku, mis praegu väljendub § 88 põhitekstis. Tänan!

V. Kois

Lugupeetud kolleegid! Kui lugeda praegu § 88 teksti, siis on sinna kirjutatud, et valitsusel on õigus siduda Riigikogule esitatud eelnõu hääletamine usaldusküsimusega. Siin ei ole kirjas, kes esitas selle eelnõu, kas valitsus või keegi teine. Valitsusel on igal juhul võimalik seda siduda. Siin on kõik nagu lahtine, tuleb väljastpoolt valitsust. Väga tore, valitsus saab ikka praeguse teksti järgi siduda. Teine küsimus on, et valitsus saab igal momendil esitada ka alternatiivprojekti ja siduda siis juba seda usaldusküsimusega. Siin ei ole mitte midagi, mille üle saab vaielda. Aitäh!

V. Niitsoo

Härra juhataja! Austatud Põhiseaduse Assamblee! Erinevalt härra Kasest ma siiski arvan, et valitsusel ei peaks olema võimalust siduda seadusandlike algatusi usaldusküsimusega, välja arvatud tema enda väljakäidud seadusandlikud algatused. Kui mingisugune grupp või üksiksaadik käib parlamendis välja eelnõu, mis takistab valitsusel oma poliitikat jätkamast, siis ei pea ta sellist eelnõu, mille läbimist ta kardab, sugugi usaldushääletusega siduma. Ta võib lihtsalt tagasi astuda, erru minna, kui see eelnõu peaks läbi minema. Ma tänan!

T. Käbin

Lugupeetud kolleegid! Mul ei ole palju lisada, sest eelkõnelejad ütlesid sedasama, mida mõtlen mina. Valitsusel peaks olema õigus siduda usaldusküsimusega nii tema enda esitatud eelnõu kui ka teiste esitatud eelnõu. Kui see takistab valitsuse programmi, siis kas valitsus läheb erru või, nagu õigesti rõhutas härra Kois, ta võib esitada oma seaduseelnõu ja siduda selle usaldusküsimusega. Tänan!

Juhataja

Täna! Sõna on härra Uluotsal.

Ü. Uluots

Härra Kask rääkis muidugi väga ilusasti, ainult ta tegi ühe puhtstruktuurilise vea, seades valitsuse poliitika kõrgemale seadusandja poliitikast. Valitsus on parlamendi tahte täitja ja kui parlament võtab vastu mingi seaduse, mis valitsusele ei meeldi, mis ei klapi tema poliitikaga, siis tuleb tal paratamatult erru minna.

Juhataja

Väga hea! Proua Hänni, palun!

L. Hänni

Lugupeetud kolleegid! Kahjuks ei ole siiski veel täit selgust, mida pidas silmas kolmas toimikond oma esialgses redaktsioonis: "Valitsusel on õigus siduda Riigikogule esitatud eelnõu hääletamine usaldusküsimusega." Sellest ei tulene üheselt, et peab olema just valitsuse poolt algatatud eelnõu. Kui toimikond on seda silmas pidanud, siis tuleks ka eelnevat redaktsiooni täpsustada, et oleks üheselt arusaadav.

Juhataja

Selge. Kas härra Koha soovib selgitada?

K. Koha

Lugupeetud kolleegid! Seda me just mõtlesimegi. Seetõttu võime redaktsiooni ka täpsustada. Põhimõtteliselt tuleb siis öelda, et valitsuse esitatud eelnõu seotakse usaldusküsimusega. Põhimõtte peab jääma selliseks.

Juhataja

Jah, seda on tervislik kuulda, ainult et see tuleb nüüd väga viimasel hetkel. Me vaidleme kahe redaktsiooni üle, milles kummaski seda ei sisaldu. Kui nüüd võtta formaalselt ette teie apellatsioon, siis on redaktsiooni erinevus peamiselt siiski kolmandas lauses.

K. Koha

See on ka õige, sest kolmas lause on teisiti sõnastatud kui endises redaktsioonis. Endises redaktsioonis tuleb paremini välja see, et just ikkagi valitsuse eelnõu on seotav. Praeguses sõnastuses, mille redaktsioonitoimikond on välja pakkunud, on sedamoodi, et igasugune eelnõu on seotav.

Juhataja

Seda küsimust on raske hääletusele panna, sest see, et see tingimata peaks valitsuse eelnõu olema, ei tule kummaski redaktsioonist selgelt välja. Kas nõutakse siiski hääletusele panekut? Selge. Sellisel juhul ma panen apellatsiooni hääletusele.

Kes on selle poolt, et §-s 88 taastada eelmise redaktsiooni sõnastus, mis vastab eelmise redaktsiooni §-le 92? Kes on vana sõnastuse taastamise poolt? Hääletame.

Assamblee on otsustanud häältega 13 : 6, et taastatakse vana sõnastus. Astume edasi järgmiste paragrahvide juurde. Palun, proua Hänni!

L. Hänni

Lugupeetud kolleegid! Kahjuks ei saanud ma täit selgust, millisel kujul peaks olema § 88, sest me otsustasime küll taastada esialgse teksti, kuid see mõte, et eelnõu peaks ilmtingimata olema esitanud valitsus, ei olnud eelmises redaktsioonis selgelt väljendatud. Kui nüüd toimikond tegi selle täpsustuse, kas me võime selle viia sisse kui redaktsioonilise paranduse või tuleb siiski võtta siin seisukoht, kas vähemalt valitsuse algatatud eelnõu on võimalik siduda usaldusküsimusega? Kui juhatus peab võimalikuks, siis peaksime katsuma selgusele jõuda, milline on assamblee tahe selles küsimuses.

Juhataja

Arvatavasti on see otstarbekas. Sellisel juhul peab nüüd seda taastatud sõnastust natuke muutma, et oleks selge, et jutt käib valitsuse esitatud eelnõudest. See on juba redaktsiooniline küsimus, kuhu ja kuidas see sisse märkida. Kui ei tule proteste, siis ma panen selle küsimuse eraldi hääletusele.

Kas §-s 88 peab selgelt sisalduma mõte, et valitsuse õigus siduda seaduseelnõusid usaldusküsimusega laieneb ainult tema enda, s. o. valitsuse esitatud eelnõudele? Kes on sellise põhimõtte sissekirjutamise poolt? Hääletame. Suur tänu!

Häältega 20 : 5 on assamblee otsustanud volitada redaktsioonitoimkonda täiendada sõnastust nii, et saaks selgeks paragrahvi mõte, mille järgi valitsus võib siduda usaldusküsimusega ainult tema enda esitatud eelnõusid. Nagu ma aru saan, on järgmine küsimus §-s 96. Palun, proua Hänni!

L. Hänni

Lugupeetud kolleegid! Paragrahvi 96 suhtes oli redaktsioonitoimkonnal kõhklusi, kas on otstarbekas seada sellist piiravat tingimust seaduseelnõude esitamisele Riigikogus, sest seadusandliku protsessi algstaadiumis on üsnagi raske hinnata, milliseid tagajärgi eelarvele toob kaasa selle seaduseelnõu vastuvõtmine. Sellise piirangu siseseviimine muudab seadusandliku protsessi kindlasti kohmakaks. See võib vaidlused seaduseelnõu sisu üle kallutada pigem suunda, kas esitatud finantspõhjendused selle eelnõu majandusliku külje kohta on õiged, kas need prognoosid peavad paika. Seetõttu redaktsioonitoimikond, püüdes vältida filtrit seadusandlikus protsessis, teebki ettepaneku veel kord kaaluda § 96 otstarbekust põhiseaduses. Aitäh!

Juhataja

Vabandust, mul on otsekohe üks küsimus! Kas redaktsioonitoimikonna esimees võib kommenteerida võrdlevalt § 96 ja § 108? Minu arusaamist mööda näivad need üsna

kokkulangevad.

L. Hänni

Meie tähelepanu juhtisidki §-le 96 põhiliselt eksperdid, kes leidsid, et siin on väga palju sõnastuslikku sarnasust. Mõte, mis nendes paragrahvides on väljendatud, on aga siiski erinev. Paragrahv 108 puudutab otseselt riigieelarve muudatusettepanekuid, aga § 96 puudutab seaduseelnõu, mille vastuvõtmise tagajärjel võib tekkida vajadus muuta riigieelarvet. Võiks öelda nii, et § 96 toime riigieelarvele on kaudsem kui § 108 toime.

Juhataja

Selge. Sõna on palunud härra Koha. Palun!

K. Koha

Austatud juhatus! Lugupeetud kolleegid! Kas ma võiksin praegu esinedes puudutada mõlemat, nii § 96 kui ka 108, mis on tegelikult omavahel seotud?

Juhataja

Ma arvan, et selle vastu ei ole kellelgi midagi, kui just proteste ei tule.

K. Koha

Lugupeetud kolleegid! Ma püüan seletada riigieelarvet kui süsteemi üht tähtsaimat dokumenti, mis põhiseaduse järel on tegelikult teisel kohal meie riigi elus, sest riigieelarve seadus puudutab kõiki elanikke Eestimaal ja igas teises riigis samamoodi.

Riigieelarve koosneb kahest pooldest. Üks on tulude pool, mis näitab, kust kulutajad saavad tulu, millistest allikatest ja kui suures ulatuses. Teine pool näitab, kuhu see raha kulub. Vabandust päevapoliitika pärast, kuid me oleme 50 aastat elanud sellisel, et riigieelarve oli kaheleheküljeline. Meie tänases elus on see üks väike korralik klade. Tsiviliseeritud riikides on riigieelarve seadus mahult võrreldav piibliga. See on ülimalt täpne dokument. Riigieelarve esitab valitsus, kelle taga on tohutu aparaat, kes teeb arvestusi, milliseid kulusid on vaja teha ja tarvis teha ning kust on võimalik ka tulusid hankida. Terve see süsteem töötab.

Enne § 96 juurde jõudmist veel niipalju, et iga aasta kinnitab Riigikogu riigieelarve. Ta paneb täpselt paika tulud ja kulud, s. t. fikseerib need. Valitsuse projekt, kui seda ei muudeta, saab heaks kiidetud ja kuulub täitmisele valitsuse poolt. Valitsus on ainuvastutaja Riigikogu ees. Sisuliselt ongi eelarve see dokument, mille kaudu viiakse ellu riigi sise- ja välispoliitikat. Kui pole raha, siis pole ka poliitikat.

Nüüd, et vältida populismi, on vaja sisse viia piirav tingimus. Võib ju juhtuda nii, et aasta keskel võetakse vastu ükskõik milline dokument, mis reguleerib suhteid ühiskonnas ja võib muuta kehtivas riigieelarves olevaid kulusid või ka tulusid. Tulud on põhiliselt riigieelarves maksude näol. Kui muudame maksuseadust, jäävad mõned kulutused tegemata. Seda ei saa teha populistlikult. Seetõttu ongi vaja, et see, kes algatab ühe või teise seaduse, peab ka põhjendama,

et see ei muuda eelarve kulude struktuuri, või kui muudab, siis kust võetakse selleks kate. Riigi peremees saab ju kulutada raha siis, kui rahakotis raha on.

Paragrahv 96 räägib olukorrast, kui kehtiv riigieelarve toimib ja samas tahetakse aasta keskel muuta mingit suhet, mis toob kaasa kulusid. Paragrahv 108 räägib sellest, et kui valitsus esitab riigieelarve eelnõu Riigikogule arutamiseks, siis põhimõtteliselt näidatakse ära, millised on Riigikogu õigused selles küsimuses, mida võib Riigikogu teha. Eelarve koostamine ei ole ühe päeva töö, seda tehakse peaaegu aasta otsa. Seetõttu on vaja määrata ära ka tingimused, kuidas neid muutmissetpanekuid tehakse. Riigieelarve eelnõus tulused ei puudutata, sest tulud on juba maksuseadustega paika pandud, aga kulusid võib põhimõtteliselt muuta, kuid tuleb jälle näidata, kas tulud võimaldavad neile katteallikaid. Seetõttu on tarvis, et need paragrahvid on eraldi peatükkides sees. Sellega anname põhiseadusliku garantii, et eelarve juures ei tehta päevapoliitilisi populistlikke otsuseid, vaid põhjendatud otsuseid.

1937. aasta põhiseadusesse oli sisse pandud veel raskem tingimus. Selle järgi võis seadusandlik akt Riigikogus lugemisele tulla ainult siis, kui selleks oli valitsuse nõusolek. Praegu on piirav tingimus see, et algataja peab esitama vajalikud arvestused. Aitäh!

Juhataja

Täna! Sõna on palunud härra Käbin. Palun!

T. Käbin

Täna! Lugupeetud kolleegid! Paragrahvi 96 põhimõte on muidugi õige, aga see norm on toodud praegu absoluutsena. Võtame kätte sellesama põhiseaduse projekti ja vaatame, milliseid ülesandeid Riigikogu lahendada peab. Oletame, et Riigikogu kuulutab riigis välja erakorralise seisukorra. Tulenevalt §-st 96 peab kas kaitseminister või valitsus, kui ta esitab Riigikogule eelnõu, seal ära märkima, kui palju see erakorralise seisukorra väljakuulutamise Eesti Vabariigis maksma läheb ja kust see raha võetakse. Nii me jõuame selliste absurdsete näideten. Neid me võime tuua kümneid ja kümneid, sest norm §-s 96 on absoluutne, §-s 96 kehtib see kõikide kohta. Samuti tuleb siis, kui on vaja läbi viia kohalike volikogude täiendavad valimised, kohe ära märkida, kust selleks raha võetakse ja kui palju see maksab. Minu arvates on see põhimõte eelarve koostamisel õige. Loomulikult arutab Riigikogu ka jooksva töö käigus, kust raha saab ja kas üldse on võimalik vastavaid kulusi teha, kuid sellise absoluutse normi fikseerimist põhiseaduses mina küll ei toeta.

Juhataja

Täna! Võib-olla härra Runnel ei solvu, kui ma annan praegu sõna uuesti Kalju Kohale, kes ilmselt otseselt härra Käbini sõnavõtust ajendatuna on sõna palunud. On see nii? Sõna on siiski härra Runnelil. Palun!

H. Runnel

Täna! Ma pean ka loomulikult, et härra Koha räägib lõpuks, sest ma saan ainult jagada oma suurt nõutust. Muidugi on lihtne niisugust paragrahvi välja jätta, kuid on öeldud, et riigielarve kontrollimine rahva poolt – mitte küll otseselt rahvahääletuse kaudu – on Riigikogu valimise järel rahva teine eneseteostamise võimalus üldse. Kui me selle mõtte välja kraabime, siis võtame selle riigi rahvalt suure enesemääramise õiguse ära. Nii et selle paragrahvi sissejätmine on riigielu seisukohalt vajalik, aga võib-olla mõned targad mehed ütleksid, kuidas seda paremini sõnastada. Põhimõtteliselt peaks see sees olema.

Juhataja

Täname! Härra Koha, palun!

K. Koha

Lugupeetud kolleegid! Härra Käbin tõi siin välja selle normi absoluutsuse. Ma pean täiesti loomulikult, et kui riigis on erakorraline seisukord, siis põhimõtteliselt tuleb ikkagi võtta vastu otsus, milliseid kulusid me kärbime, et erakorralises olukorras ära elada. See tuleb ikkagi teha Riigikogu otsusega, aga Riigikogu peab teadma, mida ta otsustab. Ei saa teha otsust, et vaat, meil on kaitseolukord ja me kohe kulutame. Peab endale aru andma, et me võime riivata teiste eluvaldkondade huve. Selleks ongi vaja arvestusi, ükskõik mis olukord siis ka ei ole. Alati, kui tehakse mingid otsused raha kohta, tuleb vaadata, kas me midagi ei riiva. Teine absurdne näide: me võtame seisukoha ja politsei jääb nälga. Ühesõnaga, alati peab ikka lugema raha üle, kui palju meil seda jätkub ja kellelt me maha võtame. Selle üle tuleb mõelda. Aitäh!

Juhataja

Täna! Sõna on härra Kasel.

P. Kask

Kallid kolleegid! Loomulikult tuleb kogu aeg mõelda rahale ja rahakotile ja sellele, kas ettepanevat reformi kannatab läbi viia, kas raha selleks jätkub jne. Aga antud juhul selle paragrahvi sõnastus, nagu see on, ei ole iseenesest uus, see on Pätsi põhiseadusest. See on kindlasti piirav tingimus seaduste algatajatele. Pealegi on võrdlemisi raske kindlaks määrata, kas arvestused vastavad neile tingimustele, mis selles paragrahvis on nõutud. Formaalselt võib neid arvestusi nõuda ja paber, mille peale on mingi number kirjutatud, on arvestus. Ma arvan, et kui tekib küsimus, kas rahakott kannatab ja kas see asi eelarvet lõhki ei aja, siis tõstatab selle küsimuse kas valitsus või vastav minister niikuinii. Eks tema ülesanne ole siis süüdistada, et tahetakse eelarvet lõhki ajada, ja varustada see süüdistus ka vastavate arvutustega, aga mitte see, kes teeb ettepaneku, ei pea otsekohe leidma tunnistust, kas asi on vastavuses eelarve võimalustega. Ma arvan, et põhimõte ise on aktsepteeritav, aga ta vajab vahest pikemat lahtikirjutamist seadustes. Ma arvan ka, et see ei peaks olema kategooriline nõue iga seaduseelnõu esitajale. Mina küll soostun ettepanekuga see praegu välja jätta.

Juhataja

Täna! Härra Uluots, palun!

Ü. Uluots

Kallid kolleegid! Ma toon teile ühe näite hiljutisest ülemnõukogu tööst, kui me arutasime 1991. aasta teise poolaasta lisaeelarvet. Saalist tuli äkki esialgu väga süütuna näiv ettepanek, kuid põhjalikumal vaatamisel viis see ettepanek eelarve jalapealt tasakaalust välja. Seda lubas meie reglement. Kuna reglemendis, mis on meie jaoks praegu põhiseadus, sellist piirangut ees ei olnud, pidi ülemnõukogu nägema peaaegu kaks päeva vaeva, et tasakaalust välja viidud eelarve uuesti tasakaalu viia. Kohal on täiesti õigus, et kui vastavad piirangud on ees, ei tule selliseid populistlikke ettepanekuid. Võib-olla läheb mööda kolm-neli aastat ja siis võib selle paragrahvi tõesti siit välja võtta, kui on eraldi vastu võetud eelarve koostamise seadus vms. Niikaua kui seda ei ole, leian mina siiski, et põhiseaduses peavad olema mõlemad paragrahvid, mida praegu arutatakse.

Juhataja

Täna! Härra Kask, palun!

P. Kask

Lugupeetud härra juhataja! Härra Uluots rääkis minu arust §-st 108, aga meie arutame § 96. Me ei aruta eelarveküsimusi.

Juhataja

Kas on vastuväiteid, kui lõpetame sõnavõttud härra Käbini sõnavõttuga? Ei näi olevat. Sõna on härra Jürgensonil.

K. Jürgenson

Raha on loomulikult tähtis lugeda, kuid samuti on ülemnõukogu praktikas juba juurdunud ja usutavasti juurdub ka tulevase Riigikogu praktikas see, et seaduseelnõusid ei võeta vastu mitte kohe pärast esitamist, s. t. nad läbivad teatud etapi, mida võib nimetada lugemisteks (neid on üks, kaks või neli). See allub teatud korrale ja selle aja jooksul läbivad nad ekspertiisi. Selle aja jooksul saame vastuse ka eelnenud küsimusele, kas nimetatud seaduse vastuvõtmine mahub olemasoleva eelarve raamidesse või ei. Kui see sinna ei mahu, siis selle küsimuse tõstatab juba kas mingisugune eelarvekomisjon või keegi muu ja kui see toob kaasa eelarve muutmise, siis see käib teise korra järgi. Ma ei usu, et seaduslooja peaks tegelema tema jaoks võib-olla täiesti võõrasse valdkonda kalduva arvutusega. Aitäh!

V. Kois

Lugupeetud kolleegid! Mul on väga kahju, et härra Uluots ära läks. Asi on selles, et mina olen ka majanduskomisjoni liige ja meil juhtub väga tihti niisuguseid olukordi, kus majanduskomisjon tahab parandada mingit valitsuse projekti. Siis hakkavad valitsuse esindajad

kohe vastu rääkima ja nõudma, et kust see raha võtta ja kuhu paigutada. Kuna nagunii kogu informatsioon on valitsuse käes, siis on nende käes väga tugev relv. Kui me praegu sätestamegi selle põhiseaduses, siis mitte midagi me nendega ära teha ei saa. Selline on juba praktika. Aitäh!

T. Käbin

Lugupeetud kolleegid! Seaduseelnõu võib olla varustatud kõige paremate, ideaalsemate arvutustega, kust raha saada, aga see kõik ei välista taolisi juhtumeid, nagu härra Uluots just äsja rääkis – ettepanekuid saalist, mis muudavad kõik varem tehtud arvestused nulliks. Nii et sellega me seame eelnõu esitajale kategoorilised tingimused, aga selle kohta, kuidas arutelu käigus seda muuta võib, ei ole midagi. Ma toetan Peet Kaske, et küsimus tuleb lahendada seadusega, sest loomulikult on need olulised küsimused, kuid ei ole vaja seada põhiseadusesse taolist absoluutset normi. Tänan!

Juhataja

Formuleerin küsimuse: kes on selle poolt, et § 96 välja jätta? Hääletame. Poolt on 21, vastu 5. Paragrahv 96 on otsustatud välja jätta.

Siin on räägitud riigieelarvest ja juba ka §-st 108. Kas me võime edasi teha niimoodi, et § 108 kohta laekunud apellatsioon tuleb selgitama Kalju Koha? Kas Liia Hänni on sellega nõus? Nagu ma aru saan, on vahepeal tehtud lennult üks parandus, mida esialgu paistavad teadvat ainult teematoimkond ja redaktsioonitoimkond. Mul tuleb see siis ette lugeda. Paragrahvi 108 esimeses lauses on ära jäetud – ma usun, et ma ei eksi – mitte kaks sõna, nagu apellatsioonis kirjas, vaid kolm sõna, s. t. teise rea algusest sõnad "kehtivas riigieelarves võib". Palun tõsta käsi, kes aru ei saanud! Palun, härra Kois!

V. Kois

Mina sain hästi aru, mida te ette lugesite, aga ma ei saanud aru sellest, mida Kalju Koha pakub riigieelarve eelnõu kohta.

K. Koha

Paragrahv 108 reglementeerib riigieelarve eelnõu kohta käiva protsessi. Kui valitsus on esitanud riigieelarve eelnõu, siis on seal võimalik teha parandusi, mis tähendab, et võib suurendada kulusid või võtta sisse uusi summasid. Siin on tingimuseks, et kui algatajad teevad ettepaneku, lisavad nad sellele arvestused, et oleks võimalik analüüsida, kas ettepanek on põhjendatud. Selle paragrahvi sisu on nüüd selline ja see käib ainult riigieelarve eelnõu kohta. Me võtsime praegu maha sõnad "kehtiv riigieelarve", te enne hääletasite selle ju välja.

Juhataja

Vabandust, härra Koha, aga mitte teie, vaid meie! Kas on veel kellelgi küsimusi või proteste? Loeme selle küsimuse lahendamaks ja sõna on proua Hännil.

L. Hänni

Lugupeetud kolleegid! Järgmine küsimus peitub §-s 99, mis käsitleb rahvahääletusel langetatud otsust ja Riigikogu saatust pärast seda. Sellesse sättesse on peidetud kaks asjaolu. Kõigepealt langetatakse rahvahääletusel otsus eelnõu kohta ja ühes sellega ka Riigikogu kohta. Just sellisel kujul oli esialgu kolmanda toimkonna ettepanek ja tekst selle paragrahvi kohta. Nimelt oli sätestatud, et riigivanem kuulutab välja Riigikogu ennetähtaegsed valimised. Vahepeal tõi redaktsioonitoimkond sisse paindlikuma võimaluse, nimelt sellise, et riigivanem võib välja kuulutada Riigikogu ennetähtaegsed valimised, ja ühes sellega me andsime riigivanemale ka teatud vahekohtuniku rolli rahva ja Riigikogu vahel. Praeguse alternatiivi sissetoomisega tahtsime veel kord algatada mõttevahetuse selle üle, millisel kujul see säte ikkagi peaks olema: kas on vaja, et riigivanem oleks vahekohtunik Riigikogu ja rahva vahel, või peaks rahvahääletuse tulemus üheselt määrama rahva ja Riigikogu vahekorra selles mõttes, et eelnõu tagasilükkamine tähendab ka rahva umbusaldusavaldust Riigikogule. Kuna aga toimkonna arvamus on siin muutunud, sest tänase seisuga toetavad nad just nimelt põhitekti, siis on ilmselt vaja veel kord teha kindlaks, milline on Põhiseaduse Assamblee tõeline tahe § 99 suhtes. Aitäh!

Juhataja

Suur tänu! Kas teematoimkonna poolt on kommentaari oodata? Härra Koha, palun!

K. Koha

Lugupeetud juhataja! Lugupeetud kolleegid! Meie hääletustulemus näitas, et me § 99 alternatiivi ei toeta, me jääme selle pehmema sõnastuse juurde.

P. Kask

Mina see olin, kes selle pehmema sõnastusega välja tuli. Tõsi küll, see annab riigivanemale suurema võimu, aga nii väga suur see võim ka ei ole. On siiski küsimusi, mis ei ole usaldusküsimused, aga mida ka Riigikogu võiks rahvahääletusele panna. Need võivad olla moraalküsimused, nii nagu näiteks katoliiklikes riikides on korraldatud referendumeid abielulahutuse lubamise kohta. Küllap leitakse ka Eestis selliseid juhuseid, kus küsimus on poliitiliselt neutraalne ega ole sisuliselt kuidagi usaldusküsimus Riigikogu suhtes, aga kus Riigikogu soovib asja otsustada rahvahääletusel. On olemas teatud küsimusteriing, kus referendum, rahvahääletus on adekvaatsem meetod otsuse tegemiseks kui hääletamine Riigikogus. Riigivanema õigus otsustada, kas kuulutada välja valimised või mitte, ei lähe vastuollu tema vahekohtuniku positsiooniga. Talle antakse lihtsalt otsustada, kas referendumile pandud küsimus on usaldusküsimus või mitte, kas see oli usaldamatuse väljendus rahva poolt või mitte. Tänan!

Juhataja

Selge. Kas on sõnasoovijaid? Ei ole. Sellisel juhul me paneme hääletusele küsimuse, kas sätestada § 99 lõike 2 teine pool sõnadega: "Kui rahvahääletusele pandud seaduseelnõu ei saa

poolthäälteenamust, kuulutab riigivanem välja Riigikogu ennetähtaegsed valimised."

Kes on selle poolt, et kui seaduseelnõu rahvahääletusel läbi kukub, peab riigivanem välja kuulutama Riigikogu uued valimised? Hääletame. Poolt on 22, vastu 5.

Assamblee on otsustanud jääda põhiteksti juurde. Asume § 101 juurde.

L. Hänni

Lugupeetud kolleegid! Paragrahvi 101 alternatiiv sunnib meid veel kord järele mõtlema selle üle, kes koos riigivanemaga peaksid osa võtma riigivanema seadluste väljatöötamisest ja kinnitama seda ka oma allkirjaga. Täna hommikupoolikul püüdsin ma põhjendada, et Riigikogu juhataja allkirja nõue on problemaatiline selle tõttu, et Riigikogu juhataja peaks olema neutraalne isik Riigikogu suhtes. Kuna § 101 viimane lõige nõuab, et Riigikogu igal juhul võtaks seisukoha seadluse suhtes või see lakkab kehtimast, siis on üsna loogiline, et Riigikogu juhataja, kes juhatab ka selle otsuse arutelu Riigikogus, ei (?) oleks eelnevalt seotud seadluse väljaandmisega. Seetõttu on redaktsioonitoimkond seisukohal, et riigivanema seadlused võiksid kanda riigivanema ja peaministri allkirja ning me võiksimme tekstist välja jätta Riigikogu juhataja. Aitäh!

V. Salum

Palun vabandust, aga vaidlen vastu! Kui seadusandlik organ on Riigikogu, miks siis erakorralises olukorras tuleks Riigikogu täielikult välja jätta? Kui § 101 kohaselt Riigikogu ei saa erakorralises olukorras kokku tulla, siis Riigikogu juhataja peaks ikkagi seadluse tegemise juures olema. Erapooletu seadluse, tõe ning õiguse huvides las see olla.

K. Koha

Lugupeetud kolleegid! Häältega 5 : 1 ei toeta kolmas toimkond alternatiivi. Aitäh!

P. Kask

Kallid kolleegid! Tekkis alternatiiv, et spiiker peaks olema neutraalne isik, mis on iseenesest õige. Paljudes parlamentides spiiker ei hääleta kaasa, aga antud juhul võiks tema allkiri seadluse all olla kas või juba selle märgiks, et ta nõustub, et Riigikogu ei saa kokku tulla. Tänan!

Juhataja

Selge. Suur tänu nende märkuste eest! Kas on veel sõnasoovijaid? Ei ole. Asume hääletamise juurde.

Kes on selle poolt, et §-st 101 jätta välja sõnad "Riigikogu juhataja" ja piirduda erakorralises olukorras väljaantavate seadluste allkirjastamisel riigivanema ja peaministriga? Kes on selle poolt, et jätta välja Riigikogu juhataja? Hääletame. Poolt on 27, vastu 4.

Alternatiiv on tagasi lükatud. Proua Hänni, kas me oleme jõudnud § 114 juurde? Palun!

L. Hänni

Paragrahvis 114 on meil olemas kaks võimalust sõnastada Eesti piiri määravat sätet. Põhitekst

on see tekst, mille Põhiseaduse Assamblee eelmine kord tõi siia I peatükist ühe võimalusena, kuid meil jäi ka kokkulepe, et see pole lõplik sõnastus. Redaktsioonitoimkonnale laekusid ettepanekud härra Adamsilt ja härra Kamalt ning nende sünteesina ongi tekkinud alternatiiv. Ma arvan, et siin pole vajadust pikalt selgitada, mis on ühe või teise sätte vahe. Need toetuvad mõlemad Tartu rahule, vahe on võib-olla ainult kategoorilisuse astmes, millega seda tehakse. Aitäh!

P. Kask

Neljas toimikond, kelle valdkonnas see paragrahv on, arutas küsimust ja jõudis võrdlemisi üksmeelsele seisukohale, mis toetab põhiteksti (4 poolt ja 1 erapooletu). Põhjenduseks see, et ega suurt erinevust ei märgatudki, vahest ainult see, et osa merepiirist peaks olema määratud riikidevaheliste lepingutega. Alternatiiv seda võimalust ei jäta. Tänan!

H. Runnel

Kallid kolleegid! Ma palun, et te mõtleksite end nüüd tagasi minevikku, nendesse aegadesse, kui see küsimus oli veel preambula ja sissejuhatavate peatükkide teema. Selles tekstis, mida nimetatakse praegu põhitekstiks, määratakse Eesti piir kooskõlas rahvusvahelise õigusega ja seal ei räägita minevikust. Alternatiivis on Eesti maismaapiir määratud kindla ajaloolise algusega, aga seal ei võeta ka tulevikku ära, sest on nimetatud teisi riikidevahelisi piirilepinguid. Ajatelje teine ots on lahti kaugemale tulevikku. Ma tahaksin veel kaugemale tagasi minna ning öelda, et me peaksime olema siiski meeleskindlad ja valima selle alternatiivi, mis algab konkreetsest minevikust. Kui te meenutate perestroika algust, siis oli Balti riikidele antud ajalooline ülesanne külvata üle Nõukogude Liidu teatud seemet. See oli see demokraatiakogemus, see vabariigikogemus, mis nendel riikidel ja rahvastel oli, aga mida suurel Nõukogude Liidul ei olnud. See Balti riikide seemne külvamine on kandnud vilja. Analoogiliselt tuleks meil olla jätkuvalt sama meeleskindel, toetuda ikka sellele kindlale minevikupõhjale ja mitte hakata ise ujuma. Suur Nõukogude Liit ja tema asetäitja Venemaa ei ole praegu nii meeleskindlad, ja kui me hakkame piiridest rääkima, siis peame olema meeleskindlamad. Meil on see väga kindel ajalooline algus olemas, mida Venemaal võib-olla ei ole ja mida Nõukogude Liidul ei ole ammugi, sest Nõukogude Liitu ei ole enam. Ma kutsun teid täitma ajaloolist missiooni. Tänan!

Juhataja

Härra Salum, palun!

V. Salum

Tänan! Need sõnad vahest ei ole ilusad, aga põhiteksti, kui me oleme ausad ajaloo vastu, ei saa sugugi aluseks võtta. Tekstis öeldakse, et alles määratakse Eesti piirid. Eelkõneleja põhjendas asja väga selgelt ära. Alternatiivtekst on selles osas tõesti palju parem. Kui me ka siin taganeme, millest me siis üldse veel kinni hoiame? Ma toetan täielikult alternatiivteksti.

Juhataja

Täna! Sõna on härra Ermil.

A. Erm

Aitäh! Ma saan aru, et nende kahe alternatiivi vahe ei ole siiski nii väike, nagu mainis härra Peet Kask. Minu arusaamist mööda jätab esimene tekst valitsusele täieliku võimaluse pidada läbirääkimisi ka piiri üle. Alternatiiv jätab selle võimaluse ka, kuid valitsus peab olema veendunud, et kui mingisugused muudatused tehakse, siis on Riigikogu võimeline need oma neljaviindikulise enamuse või kahe järjestikulise enamusega vastu võtma. Ma toetan igal juhul alternatiivi. Me peame oma piiridele ikka mingid garantiid ka panema. Täna!

Juhataja

Sõna on härra Vellistel.

T. Velliste

Härra juhataja! Ka mina toetan alternatiivvarianti, aga mul on küsimus redaktsioonitoimkonnale. Kas alternatiivvariandis on juhuslikult välja jäänud põhivariandi teine lõik?

Juhataja

Vabandust, et ma segan, aga teine lõik ei kuulu muutmisele! Lugege tähelepanelikult.

T. Velliste

Siis ma sain valesti aru. Vabandust, jah!

Juhataja

Sõna on proua Endrel.

S. Endre

Austatud juhataja! Lugupeetud kolleegid! Tahan toetada kõiki eelkõnelejaid ja lisada, et kui me tahame milleski olla põhimõttekindlad, siis me peame selle hääletuse eel mõtlema, kas Eesti Vabariigi põhiseadus toetub sellele, et me taastame Eesti Vabariiki, või me anname võimaluse selleks, et me hakkame looma uut riiki. Täna!

Juhataja

Küsimus on tõepoolest kaalukas. Asume hääletamise juurde. Kes on selle poolt, et § 114 lõige 1 jätta alternatiivselt esitatud sõnastuses: "Eesti maismaapiir on määratud 2. veebruari 1920. aasta Tartu rahulepingu ja teiste riikidevaheliste piirilepingutega. Eesti mere- ja õhupiir määratakse rahvusvaheliste konventsioonide alusel"? Kes on sellise sõnastuse poolt? Hääletame.

Alternatiivse sõnastuse poolt hääletas 20, vastu on 4. Sellega on viidud põhiteksti sisse parandus. Järgmine on tõenäoliselt § 122. Vabandust! Vahepeal on tulnud ka muid ettepanekuid. Nimelt selline, et teeksime kõigepealt ühe veerandtunnise vaheaja. Kohtume täpselt kell pool viis.

Juhataja

Alustame koosolekut, täpsemalt öeldes jätkame. Teeme kohaloleku kontrolli. Kohal on 31 liiget. Ma palun vaikust saalis ja kõnepulti proua Hänni!

L. Hänni

Lugupeetud kolleegid! Järgmine alternatiiv on §-s 122. See alternatiiv tekkis põhiliselt härra Schwartzi, Ameerika professori märkuste tõttu. Nimelt leidis ta, et meie põhiseaduse eelnõus on liiga kergelt üle libisetud sellest probleemist, mis seondub erakorralise ja sõjaseisukorra kehtestamisega riigis. Ta leidis, et põhiseadus peab endas sisaldama ka teatud garantiisid ja reguleerivaid norme selle väga keerulise olukorra jaoks, kust tagasipöördumine normaalse elukorralduse juurde võib mõningatel juhtudel olla pärsitud. Redaktsioonitoimkond ei jõudnud loomulikult kogu seda keerulist temaatikat väga põhjalikult läbi töötada. Meie ettepanekul tekkis riigikaitse peatüki juurde § 121, mille põhiline mõte seisneb selles, et sõjaseisukorra ajal ei minda valimistele, kuid reguleerimata on erakorralise seisukorra täpsem korraldus, mis on jäetud seaduse sätestada. Põhiseaduses oleks aga vaja paika panna vähemalt mingisugune piirang, mis võimaldab normaalselt väljuda erakorralisest seisukorrast. Sellest tulenevalt annabki redaktsioonitoimkonna poolt teksti kirjutatud alternatiiv võimaluse lõpetada erakorraline seisukord normaalsel teel, mis on sätestatud põhiseadusega, s. t. erakorralist seisukorda ei tohi riigis kehtestada mitte üle kolme kuu. Selle tähtaja saabumisel lõpeb erakorraline seisukord või siis peab Riigikogu selle lõpetamiseks vastava otsuse langetama. Säärane säte oli ka Eesti Vabariigi 1938. aasta põhiseaduses, kus, tõsi küll, oli antud kaitseseisukorra jaoks pikem tähtaeg – see võis olla kuni aasta. Arvestades aga tänapäevast protsesside kiirust, me leidsime, et aasta on liiga pikk aeg, ja jäime pidama kolme kuu peale. Me loodame, et ka assamblee liikmed ütlevad siin välja oma seisukoha, kas põhiseaduses peetakse vajalikuks piirata erakorralise seisukorra kestust või ei.

Juhataja

Täna! Kas teematoimkonna poolt on kommentaari oodata? Ei näi olevat. Igal juhul on sõna härra Runnelil.

H. Runnel

Mul on küsimus lugupeetud ettekandjale. Kas redaktsioonitoimkonnas oli kestuse suhtes ka muid võimalusi kõne all? Kui me tuleme süsteemist, mis on olnud muu maailma käsitluses ebaloomulik ja see ebaloomulik asi kehtis mitukümmend aastat, siis see kolm kuud tundub natuke lühikesena.

Juhataja

Palun, mikrofon proua Hännile!

L. Hänni

Lugupeetud härra Runnel! Redaktsioonitoimkond arutas ka seda 50-aastast erakorralist seisukorda, mis meil oli. Kõige lühem tähtaeg, mida me kaalusime, oli üks kuu. Me siiski leidsime, et vähemalt diskussiooni aluseks võiks olla tähtaeg kolm kuud, mille jooksul peaks selguma, mis suunas sündmused arenevad. Antud säte ei võta Riigikogult võimalust vajaduse korral sõjaseisukorda või erakorralist seisukorda veel kord kehtestada. Ainult et see annab normaalse põhiseadusliku tee erakorralise seisukorra lõpetamiseks, mis on eriti vajalik sel juhul, kui Riigikogu mingil põhjusel peaks olema huvitatud riigis erakorralise seisukorra säilitamisest.

Juhataja

Tänan! Sõna on härra Kaalepil.

A. Kaalep

Väike keeleline märkus. Sõnastaksin selle paragrahvi kolmanda rea niimoodi: erakorralise seisukorra riigis või mõnes tema osas kõige enam kolmeks kuuks.

Juhataja

Tänan! See kõlab tõepoolest paremini ja väljendab seda mõtet täpsemalt. Kas on veel sõnasoovijaid? Palun, härra Seppa!

Ü. Seppa

Aitäh! Mul on üks niisugune küsimus. Kui me selle niimoodi siin sõnastame, kas see tähendab siis seda, et erakorraline seisukord lõpeb, kui kolm kuud on täis saanud, et kõik kodanikud võivad lugeda selle lõppenuks, või peab siis antama riiklik määrus või korraldus või midagi selle kohta, et see on tõesti lõppenud?

Juhataja

Nüüsiis, kas see lõpeb automaatselt või eraldi seadusega? Kas proua Hänni võib seda kommenteerida?

L. Hänni

Käesolevat sätet tuleks mõista nii, et see seab Riigikogule teatud piirangud. Riigikogu oma otsuses, millega kuulutatakse välja erakorraline seisukord, peab arvestama kolme kuu piirangut. Ta ei saa seda teha pikemaks perioodiks, küll aga võib ta seda teha lühemaks perioodiks.

Juhataja

Selge. Ilmselt vajab see isegi omaette sätestamist, sest Riigikogu võib välja kuulutada erakorralise olukorra ilma selle lõppu määramata. Küsimus, nagu ma aru saan, oli just nimelt selles. Kas siis kolme kuu möödudes on vaja eraldi otsust või lõpeb see seisukord automaatselt? Ma arvan, et praegu me ei aruta seda, vaid küsimus on selles, kas selline piirang on vajalik või mitte. Rohkem sõnasoovijaid ei näi olevat.

Ma panen hääletusele § 122 alternatiivse sõnastuse, mida me, nagu me nägime, võime ka sõnastuslikult muuta, kuid millega sätestatakse, et erakorralist seisukorda ei saa korruga välja

kuulutada kauemaks kui kolmeks kuuks. Kes on selle ettepaneku vastuvõtmise poolt?

Hääletame.

Hääletega 34 poolt ja 2 vastu, erapooletuid ei olnud, on Põhiseaduse Assamblee otsustanud võtta sisse alternatiivis esitatud mõtte. Ma palun, proua Hänni!

L. Hänni

Järgmine alternatiiv on §-s 136. Küsimus on selles, et peaks Riigikogu ees tõstatama küsimuse õiguskantsleri kriminaalvastutusele võtmisest, juhul kui selleks peaks tekkima vajadus. Kuna õiguskantsleri kinnitab ametisse Riigikogu riigivanema ettepanekul, siis antud juhul ka riigivanema ettepanekul kriminaalvastutusele võtmise küsimuse otsustamine võib tunduda veidi ebaloogiline. Seetõttu on välja pakutud ka teine võimalus, et seda võiks teha Riigikohtu esimees. Kuid redaktsioonitoimkonna arvates võib ka siin leida argumente selles suhtes, et Riigikohtu esimees, kohtuvõim ei tohiks sekkuda kriminaalvastutusele võtmise protsessi sellises staadiumis, kus on küsimus alles selle algatamisest. Nii et me loodame saada abi assamblee arutelult. Aitäh!

Juhataja

Oma abi on pakkunud härra Rätsep. Palun!

J. Rätsep

Lugupeetud juhataja ja kolleegid! Meie komisjon analüüsis nii põhiteksti kui ka alternatiivi küllalt põhjalikult. Meid oli kohal neli ja kõik neli, kes arutlusest osa võtsid (üks kohalolija küll mittestatsionaarselt), asusid seisukohale, et siin tuleb komisjoni arvates toetada põhiteksti. Nimelt seda, et kriminaalvastutuse küsimuse kannaks ette ikkagi riigivanem. Meie põhjendus, ma ei tea, kui kaalukaks seda arvatakse, on täiesti kindlalt see, et muidu me programmeeriks põhiseadusesse ühe vea. Nimelt, Riigikohtu esimees juhib kohtuvõimu. Kriminaalvastutuse küsimus tõuseb kohtu ette uurimise staadiumis. Kui me teeme ettekande Riigikogu ees Riigikohtu esimehe kohustuseks, siis peab Riigikohtu esimees nii- või teistsugusel kujul andma õiguskantsleri õigusvastasele käitumisele juriidilise hinnangu. See on tema jaoks väga ränk ülesanne, sest tema juhitud ametkond nii või teisiti otsustab edaspidi õiguskantsleri kriminaalvastutuse põhjendatuse küsimust. Ükskõik mis pidi asja kaaludes tekib siin täiesti soovimatu seos. Ka vastupidises suunas mõeldes on niimoodi, et kohus on sel juhul juba ette seotud Riigikohtu esimehe poolt Riigikogule esitatud kaalutlustega ja võib-olla osalt isegi õiguslike hinnangutega, mis ei ole küll süüdistuse vormis välja öeldud, kuid igal juhul peab Riigikohtu esimees Riigikogu ees juba õiguskantsleri süüdi mõistma. Mina paluksin küll selle valiku puhul otsustada riigivanema kasuks. Tänan!

Juhataja

Tänan! Härra Runnel, palun! Ei soovi. Härra Saatpalu!

V. Saatpalu

Loogika ütleb seda, et see mees, kes teeb Riigikogule ettepaneku õiguskantsleri kui ametimehe ametisse kinnitamiseks, teeb ka ettepaneku tema mahavõtmiseks. Pealegi teeb riigivanem ka Riigikohtu esimehe kandidatuuri Riigikogule teatavaks, et Riigikogu ta kinnitaks. Nii et Riigikohtu esimehel ei sobi õiguskantsleri kohta ettepanekut teha. Sellepärast ma toetan põhiteksti. See kuulub tõesti riigivanema kompetentsi. Aitäh!

Juhataja

Täna lühikese ja täpse sõnavõtu eest! Kui rohkem sõnasoovijaid ei ole, siis võime asuda hääletamise juurde. Küsimus: kes on selle poolt, et §-s 136 asendada õiguskantsleri kriminaalvastutusele võtmise ettepaneku tegijana riigivanem Riigikohtu esimehega? Kes on selle poolt, et §-s 136 sätestada Riigikohtu esimees vastava ettepaneku tegijana? Hääletame. Jah, tõepoolest, vaadake nüüd sinna tabloole ja jätkake hästi meelde. On väga tõenäoline, et sellist pilti näevad meie silmad esimest ja viimast korda. Assamblee on otsustanud ühehäälselt, 31 häälega ühehäälselt. Jääb üle küsida, kus on ettepaneku tegija. Arvatavasti oleme nüüd jõudnud §-ni 148. Kas nii, proua Hänni? Palume! Kui ma eksin, siis parandage, palun!

L. Hänni

Lugupeetud kolleegid! Ma loodan, et te eelmist hääletust ei võtnud kui umbusaldusavaldust redaktsioonitoimkonnale, sest ka põhivariant, et ettepaneku teeb riigivanem, oli meie ettepanek, aga me tahtsime oma arvamust kontrollida.

Järgmine alternatiiv on §-s 148. Selle mõte on väga lihtne: täiendada sätet ja määrata kindlaks kohalike omavalitsuste volituste tähtaeg. See tähtaeg võiks olla sama mis Riigikogu volituste tähtaeg – neli aastat. Meie ettepanek on lisada need kaks sõna § 148 lõppu. Aitäh!

Juhataja

Sõna on härra Saatpalul.

V. Saatpalu

Selle paragrahvi juures ma ei taha rõhutada seda, et mulle ei meeldi numbrid. Siin on teine põhjus, miks ma kutsun seda nelja aastat mitte toetama. Vaadake, see saal siin täitub tulevikus elukutselistega, kuid volikogud teistes saalides ei istu koos elukutselistena. Nemad teevad oma tööd tsiviliseeritud maailmas pärast seda tööd, mille eest nad palka saavad, või teevad nädalavahetustel, või kui ka teevad oma tööpäevadel, siis need kompenseeritakse kellegi poolt, aga igatahes ei maksa seda aega kinni tööandja. Kui seda tööd tehakse pärast palgatööd, siis oleks võib-olla siiski mõistlik jääda kolme aasta juurde, sest see ei ole niisugune kuidagimoodi tehtav töö – see on tõsine töö. Kolm aastat on päris mitmetes maades seadusesse kirjutatud nende inimeste jaoks, kes tegelevad kohaliku seadusandlusega oma igapäevase töö kõrvalt. Ma kutsun sellepärast üles teid tõsiselt mõtlema, enne kui te hääletate. Isiklikult olen selle poolt, et see oleks kolm aastat, aga kuivõrd ma ei pea tähtsaks siin seda üldse ära mainida, siis teen

ettepaneku see alternatiiv siit välja jätta ja jätta see seadusandja hooleks kohaliku omavalitsuse seaduses äranäitamiseks. Aitäh!

H. Runnel

Ma palun üldkogult vabandust, et ma veel kord räägin, aga härra Saatpalu puudutas minu südamekeeli, kes ma olen peaaegu terve elu tegutsenud ühiskondlikel alustel ja saan aru, et see on kõige igavesem preemia nendele, kes tegutsevad isetegevuse korras ja mitteprofessionaalidena. Neid rõõmustab kõige rohkem, kui valimised on piisavalt sagedased, sest see on nende preemia. Sellepärast on kolm aastat muidugi parem kui neli, aga see võiks fikseeritud olla.

Ü. Aaskivi

Lugupeetud juhataja! Austatud kolleegid! Ma tahan kõigepealt jällegi viidata terviktekstile ja võimalikele seostele teiste peatükkidega ka antud küsimuses. Nimelt, § 121 sätestab, et sõjaseisukorra ajaks pikenevad riigivanema, Riigikogu ja kohalike omavalitsuste esinduskogude volitused. Siit tuleneb otsekohe vajadus leida põhiseadusest ka see aeg, kui kaua siis kestavad kohalike omavalitsuste volitused. Kui me sellele küsimusele põhiseadusest vastust ei leia, siis on jällegi siin väike puudujääk teksti täiuslikkuses. Sellepärast peaks olema siiski määratud, kas see on kolm või neli aastat. Redaktsioonitoimkond on siia pannud neli aastat. Kahjuks ei ole selleks ette nähtud korras ja ajal laekunud teisi ettepanekuid aja suhtes. Nii et ma siiski kutsun põhimõtteliselt toetama redaktsioonitoimkonna alternatiivi, et see tähtaeg oleks märgitud. Aitäh!

Ü. Seppa

Ka mina olen olnud volikogudes ja kohalikes omavalitsusorganites üsna palju ja pikka aega. Ma tean, et see on tõepoolest väga koormav. Kohalikud inimesed ei ole sellega ka nõus, et sinna valitud inimesed peaksid seal väga pikka aega istuma, sest kohalik rahvas tahab, et inimesed, kes oleksid nendes volikogudes, oleksid aktiivsed, tegutseksid. Seda aktiivsust pikka aega säilitada ei ole võimalik. Ma pooldan ka seda, et valimisi tehtaks tihedalt. Peale selle võiks see olla niimoodi, et iga vald teeks oma valimised. Need ei pruugiks olla üleriigiliselt ühel ajal, vaid iga vald teeks oma valimised siis, kui ta seda õigeaks peab. Aitäh!

Juhataja

Tänan! Ma palun ühtlasi sõnavõtude käigus väljendada oma seisukohta selles suhtes, kas ollakse alternatiivi poolt või vastu. Redaktsiooni me siin püstijalu enam teha ei saa. Sõna on härra Ermil.

A. Erm

Ma ei tea, mitmes kohaliku volikogu liige ma olen, kes selles küsimuses sõna võtab, aga ma teen assambleele ettepaneku arvestada selles küsimuses neid inimesi, kes on juba kaks aastat kohalikus volikogus töötanud ja võib-olla on seal varemgi olnud. Mulle tundub küll, et neli

aastat on liiga pikk aeg. Neli aastat teise töö kõrvalt niisugust tööd tehes inimene kas väsib täielikult ära või loobub tööst volikogus. Ma teen ettepaneku mitte fikseerida seda nelja aastat.

Juhataja

Suur tänu! Ma palun järgnevatel sõnavõtjatel mitte asuda arutlema selle üle, kas see aeg on liiga pikk või mitte. Palun väljendada oma seisukohta, kas sätestada siin või mitte!

T. Käbin

Lugupeetud juhataja! Austatud kolleegid! Ka mina toetan põhimõtteliselt seda, et siin tähtaega mitte fikseerida, sest võib-olla neil aastatel on paras kaheaastane volituste aeg, aga võib-olla kümne aasta pärast leitakse, et see aeg peaks olema pikem. Selle me võime rahulikult lahendada seadusega, kusjuures tuleks ilmselt arvestada ka seda, et eri kogude valimised toimuksid võimalikult samal ajal, sest see on küllaltki töömahukas. Nii et ma ei poolda tähtaja fikseerimist põhiseaduses.

Juhataja

Kas kellelgi on vastuväiteid, kui me loeme viimaseks sõnavõtjaks härra Korrovitsi? Ei ole. Tänan! Sõna on härra Sovetnikovil.

S. Sovetnikov

Lugupeetud assamblee liikmed! Ma toetan alternatiivi, aga ainult kolme aastat. Mina olen olnud Narva linnanõukogu üheksas koosseisus ja tean, kui raske seda tööd ühiskondlikus korras teha on.

Juhataja

Suur tänu! Kahjuks ei ole meil selle nõuandega midagi peale hakata. Ma loodan, härra Jürgenson, et te puudutate vaidlusalust küsimust.

K. Jürgenson

Loomulikult puudutan ma vaidlusalust küsimust, s. t. seda, kas siin reglementeerida või mitte. Lühem tähtaeg on loomulikult parem, me saame kiiremini inimesi vahetada. Pikem tähtaeg on jälle teisest küljest parem, inimeste professionaalsus paraneb. Nii et on poolt- ja vastuargumente mõlemal juhul. Kahjuks puudub meil praegu selline seadus, mis sunnib inimesi sellele juba enne valimisi mõtlema. Põhimõtteliselt meie toimikond, arutades seda küsimust juba jupp aega tagasi, oli seisukohal, et kohaliku omavalitsuse volituste kestus võiks kokku langeda Riigikogu volituste kestusega, kuid valimistes võiks olla nihe – mitte liiga suur, kuid need ei peaks olema korraldatud samal päeval koos. Kuid volituste kestuse suhtes olime arvamusel, et see võiks põhimõtteliselt kokku langeda volikogu volituste kestusega.

Juhataja

Ma loodan, et härra Jürgensonil avaneb meeldiv võimalus seda ettekannet korrata siis, kui Riigikogus arutatakse kohaliku omavalitsuse seadust.

Aga nüüd ma panen hääletamisele küsimuse, kes on selle poolt, et § 148 lisada: "Kohalike omavalitsuste volikogude ametiaja pikkuseks on neli aastat." Kes on selle poolt? Hääletame. Poolt on 7, vastu 28, erapooletuid on 3.

Assamblee on otsustanud, et põhiseaduse projekti ajalist piirangut sisse ei panda. Nüüd jääb § 155, mille kohta proua Hänni andis meile hommikul selgituse. Kas proua Hänni soovib seda veel täiendada?

L. Hänni

Lugupeetud kolleegid! Mul ei ole eriti palju lisada hommikusele selgitusele, aga meie hulgas võib olla neid, kes ei saanud kohe päris alguses istungist osa võtta. Ma kordan lühidalt neid põhjendusi, miks redaktsioonitoimkond pidas vajalikuks tuua sisse alternatiivi paragrahvile 155. Me analüüsisime veel kord erinevate peatükkide sätteid põhiseaduse kui terviku seisukohalt ja leidsime, et peatükis "Rahvas" on sätteid, mis võivad tulla muutmisele üsnagi adekvaatselt. Need sätted puudutavad kodanike hääleõiguse piiramist teatud tingimustel. Et mitte ette näha küllaltki keerukat põhiseaduse muutmist III peatüki osas, julgen isegi tulla teie ette ettepanekuga veel kord kaaluda, kas III peatükk ja selles sisalduvad sätted on niivõrd olulise tähtsusega, et nende muutmine võiks kõne alla tulla ainult rahvahääletusel. Aitäh!

K. Koha

Lugupeetud juhataja! Lugupeetud kolleegid! Kolmas toimkond arutas ka seda alternatiivi ja leidis üksmeelselt, et seda alternatiivi ei tohi toetada. Rahvas otsustab siiski ka oma peaga. Aitäh!

P. Kask

Kallid kolleegid! Ma pean tunnistama, et jälle olin mina see kurja juur, kes tegi sellise ettepaneku, et Riigikogu saaks seda peatükki omapäitsi otsustama hakata, aga ma räägin ka, mis alusel. Paragrahv 48 räägib nendest teedest, kuidas rahvas teostab riigivõimu. Pole välistatud, et me võib-olla 70 aasta pärast, võib-olla natukene varem otsustame muuta riigipea valimise korda, nagu näiteks tegid meie põhjanaabrid. See toob kohe sellesse peatükki muudatuse. Panna rahvahääletusele küsimus, kas rahvas on nõus, et riigipead hakkab valima rahvas, on minu meelest niisama narr kui küsida rahvalt, kas ta on nõus, et üksikisiku tulumaks on tulevikus 20% väiksem kui seni.

Teine põhjus. Paragrahv 49 ütleb, et hääleõiguslik on Eesti kodanik, kes on 18 aastat vana. Praegu kõlab see küll ainuvõimalikuna, ent kui vaadata ajaloolises perspektiivis tagasi (see tsensus on vaikselt allapoole läinud), siis ma ei pea võimatuks, et ühel hetkel Eesti Vabariik ühineb selles küsimuses mingisuguse ülemaailmse konventsiooniga või millega iganes ja see ajapiir sätestatakse kõigile näiteks 16 aasta peale.

Veelgi kahtlasem on näiteks säte, et hääleõiguslik ei oleks kodanik, kes on kohtu poolt

tunnistatud teovõimetuks. See küsimus on juba praegu paljudes demokraatlikes riikides lahendatud nii, et seda piirangut ei tehta. See oleks ainult kiusatus hakata kedagi äkki teovõimetuks tunnistama, selleks et elimineerida tema võimalust kandideerida Riigikogusse. Mingisugustel poliitilistel jõududel võib selline kiusatus tekkida küll.

Paragrahv 50: hääletamisest ei võta osa kodanikud, kes on kohtu poolt süüdi mõistetud ja kannavad karistust kinnipidamiskohtades. Jällegi paragrahv, mis paneb parasjagu võimul oleva kildkonna kiusatusse. Paljudes demokraatlikes riikides seda piirangut ei ole.

Isegi § 51 ei ole niisugune asi, mida oleks vaja ilmtingimata kohutava jõuga kaitsta. Enamikus demokraatlikes riikides üldse ei korraldata rahvahääletusi, sealhulgas mõnes neist, näiteks Rootsis, ei ole see isegi võimalik – mitte ainult et ei taheta neid korraldada, ei otsustata korraldada, vaid ainus võimalus on korraldada rahvaküsitlusi. Võib-olla ka meie läheme sellele teele.

Ma olen nüüd vaadanud kriitiliselt läbi neli paragrahvi viiest ja alles on jäänud see kõige olulisem paragrahv: "Kõrgeimat riigivõimu Eestis teostab rahvas hääleõiguslike kodanike kaudu." Isegi see paragrahv võib tulla muutmisele, näiteks sel viisil, et Eesti ühineb Põhjamaadega või mingisuguse muu ühendusega. Põhjamaades kaalutakse juba praegu eelnõusid, mille kohaselt ühe Põhjamaa riigi kodanikud, kes elavad alatiselt teise riigi territooriumil, saaksid osa võtta selle riigi parlamendi valimistest. On ette näha, et nad nagunii lähemal ajal võtavad selle tõsiselt vähemalt arutusele, tõenäoliselt võtavad ka vastu. See on küll küsimus, mille rahvahääletusele panek on tõesti põhjendatud. Kuigi nende teiste muudatuste rahvahääletusele panek ei ole minu arvates põhjendatud. Ja kokku võttes: see peatükk, võrreldes näiteks I peatükiga või viimase peatükiga, ei vaja minu arvates kaitset ning selle võiks § 155 loetelust välja jätta.

Juhataja

Täna! Sõna on härra Käbinil.

T. Käbin

Lugupeetud juhataja! Lugupeetud kolleegid! Ma mõtlen neidsamu aspekte või paragrahve, mida Peet Kask, aga ma lähenen nendele teisest küljest. Kõigepealt arutelu selle üle, kas küsida rahvalt endalt, kas ta tahab valida presidenti. Minu meelest ei ole see sugugi rumal. Ilmselt esimese suhtumise me saame teada selle projekti arutelu käigus, sest siis öeldakse juba välja, kas nad tahavad seda või ei taha. Mis puutub valimiseasse (praegu on 18 aastat), siis ma ei usu, et lähema 50 aasta jooksul sellest allapoole minnakse. Nii et see ei ole mingi lühiajaline probleem ja selle me võime rahulikult vaatlusest kõrvale jätta.

Järgmised paragrahvid. Valimisõigust ei ole kodanikel, kes on kohtu poolt tunnistatud teovõimetuks. Teovõimetuks tunnistamise kriteeriumiks on see, kui isik ei saa aru oma tegudest

ega ole suuteline neid juhtima. Tõsi, neis riikides, kus vastavat kitsendust ei ole fikseeritud, ei ole see probleem, sest teovõimetud ei ole kippunudki valima ega kuskil kandideerima, aga meil tõepoolest need inimesed on vähemalt kippunud valima, neid juhte on olnud. Ma ei leia, et selles on midagi halba, kui see oleks fikseeritud. Seda muuta ei ole ka tulevikus mingit põhjust. Mis puutub sellesse, et valimistest ei võta osa need kodanikud, kes on kohtu poolt süüdi mõistetud ja kannavad karistust kinnipidamiskohtades, siis ma arvan, et sellest me võime üle saada väga lihtsalt, kui me lõppredaktsioonis sõnastame selle natukene ringi, et valimisseadusega võidakس piirata nende kodanike valimistest osavõtu või hääletamise õigust. Me viitame siin põhimõttele, aga selle elluviimiseks ei ole vaja läbi viia rahvahääletust, vaid me saame seda seadusega lahendada. Kui me kunagi ehk võib-olla loobume rahvahääletustest, siis ei ole katki midagi, kui see säte on mõni aeg siin sees. Lihtsalt neid ei korraldata, sest ma isiklikult ei usu, et me neid üldse eriti palju hakkame läbi viima. Neid võib tulla vaid mõned üksikud. Aga kõige olulisem põhimõte on peatükis, mis käsitleb rahvast ja mis kinnitab, et kõrgeimat riigivõimu Eestis teostab rahvas hääleõiguslike kodanike kaudu. Ma arvan, et seda peatükki saab muuta ainult rahvas, mitte keegi teine. Täna!

Juhataja

Täna! Sõna on Hando Runnelil.

H. Runnel

Kallid kolleegid! Ma tahan esineda kui arhikonservaator ja kogu lugupidamise juures härra Kase vastu tahan ma natuke vaidlustada seda metoodikat, mida ta on juurutanud. Meie reglement näeb ette või on soovitanud mitte tegelda päevapoliitikaga, aga selle asemel tihtilugu meid ehmatatakse futuroloogiliste väidetega, mis kõik tulevikus võib tõeks saada. Ma ei tahaks siiski niisuguseid mehhaanilisi võrdlusi väga kulla alusel võtta, kui me ütleme, et demokraatlikes riikides on enamasti niimoodi. Tähendab, me peame ka käituma nagu demokraatlikud riigid. Kui me toome võrdluseks Rootsi, siis see on demokraatlik riik, aga me peame siiski meeles pidama, et see on vana kuningriik. Kust otsast demokraatia on hakanud hargnema, kas põõblast, kel kunagi ei ole olnud kuningat, või kuningriigist, kui kuningas on tulnud jällegi jumala võimukandjana inimeste kohale? Need on nii erinevad asjad, et nii mehhaaniliselt neid ei tohi võrrelda. Kui veel tuua näiteks niisuguseid mehhaanilisi, statistilisi asju, et teistes riikides nii ei ole (neid asju ei nimetatagi, riiki ei nimetatagi), siis võime öelda, et eesti keelt riigikeelena ei ole üheski teises riigis ja peaksime ka sellest loobuma. Ühesõnaga, niisugused arutlused kipuvad minema natuke selles suunas nagu Pätsi ajal. Me teame, et Pätsi-aegse põhiseaduse ees käis kontseptsioon, et rahvas on haige. Peet Kase niisugune ratsionalistlik hinnang rahvale on matemaatiliselt aktsepteeritav, aga mõned kõlblised või moraalsed asjad on siiski ka olemas. Nii et ma ei julgeks Pätsi kombel öelda, et rahvas on haige ja see ei puutu temasse.

Lugupidamisest rahva vastu võiks põhiseadus siiski seda va lolli rahvast kaitsta. On veel üks väljapääs: kes tunneb, et see rahvas on tema jaoks ikkagi kõrvaline või vähetähtis, see võib ju valida endale parema rahva. Piirid on lahti. Täna tähelepanu eest!

Juhataja

Suur tänu! Rohkem sõnasoovijaid pole registreerunud. Sellisel juhul panen hääletusele alternatiivi, mis on välja pakutud § 155 kohta ning mis näeb ette §-s 155 esitatud loetelust välja jätta III peatükk "Rahvas".

Niisiis, kes on selle poolt, et ainult rahvahääletusega muudetavate peatükkide hulka ei kuuluks III peatükk? Hääletame.

Häältega 4 poolt, 26 vastu ja 3 erapooletut on assamblee otsustanud, et säilib põhitekst. Nüüd on veel paar apellatsiooni. Esimene neist on seitsmendalt toimkonnalt ja käsitleb § 72, kusjuures ka juhatus ei jõudnud päris selgusele, kui õiguspärane on praegu selle apellatsiooni esitamine.

Tõenäoliselt see seda ei ole, sest ei tänases tekstis ega ka eelmistes tekstides ei ole sees lauset, mille kohta seitsmes toimikond teeb ettepaneku see sisse panna. Nimelt, lisada § 72 omaette punkt: "Kohalike omavalitsuste volikogude ettepanekul nimetab ametisse ja vabastab ametist maavanemad ja linnapead." Härra Koha!

K. Koha

Austatud juhataja! Protseduuriliselt ma palun kõiki neid apellatsioone, mis ei ole seaduspärased, mitte hääletusele panna. Muidu me loome pretsedendi ja kõik võimalused on lahti. Aitäh!

Juhataja

Jah. Ma olen selle ettepanekuga väga nõus. Seda enam, et apellatsioone on võimalik esitada ka rahvaarutelu ajal ja lõpliku hääletamise ajaks jaanuaris. Kuigi peame kibedusega meenutama, et ühe korra me täna juba reglemendi hetkeks ära muutsime. Hea küll, aga see-eest on siin olemas täiesti suurepärane ja kõigi nõuete kohaselt laekunud apellatsioon viimasesse teksti tehtud muudatuse kohta. See käsitleb § 10. Selle kohta ma palun kommentaari härra Rumessenilt. Ettepanek on § 10 välja jätta.

V. Rumessen

Lugupeetud kolleegid! Teine toimikond tutvus redaktsioonitoimkonna töö käigus II peatüki juurde lisatud §-ga 10 praeguses sõnastuses. Tegelikult me oleme sellesama probleemi ees, mida me oleme siin saalis väga põhjalikult arutanud: kas Eestis on surmanuhtlus või ei ole? Tol korral me võtsime ühiselt vastu otsuse, et me seda põhiseaduses ei sätestata. Me toonitasime sealjuures, et see ei tähenda, kas me oleme surmanuhtluse poolt või vastu, vaid et me väga paljudel põhjustel lihtsalt ei pea otstarbekaks ja vajalikuks seda põhiseaduses sätestada. Ma ei hakka neid asju siin enam üle kordama. Sellise sisuga paragrahvi algselt aluseks võetud härra Adamsi eelnõus ei olnud. Ma saan aru nendest motiividest, millest tulenevalt on esitatud see § 10. Kui

me hääletasime, kui palju toimkonna liikmeid pooldab selle paragrahvi sissejätmist, siis kohal olnud 6 liikmest vaid 2 leidis, et see paragrahv võiks põhimõtteliselt sees olla, 4 olid selle poolt, et see välja jätta. Väljajätmise põhjus on seesama, millele ma eelnevalt siin juba viitasin, s. t. on küsitav, kas on vaja seda põhimõtet põhiseaduses kajastada.

Teiseks tekitas meis küsimust eriti § 10 kolmas lause, et meelevaldselt ei tohi kellelki elu võtta. Oleks võib-olla kuidagimoodi veel mõeldav see paragrahv võtta sisse kahe esimese lausega: "Igal inimesel on võõrandamatu õigus elule. Seda õigust kaitseb seadus." Kuid ma juhin tähelepanu sellele, et ka see on üks pretsedendi loomise paragrahv. Kui me siin praegu pärast kõiki tähtaegu arutame seda lisatud paragrahvi, siis me sellega loome pretsedendi. Edaspidi me võiksime ka teisi läbihääletatud põhimõtteid eelnõusse sisse võtta. Nii et meie toimkond teeb ettepaneku seda paragrahvi ja eriti sellises sõnastuses praegu mitte sisse jätta.

Juhataja

Suur tänu! Härra Käbin! Me oleme seda küsimust kaks korda põhjalikult arutanud. Kas te kavatsete öelda midagi, mis eelmistel aruteludel ei ole kõlanud? See on küll häbematu küsimus minu poolt. Palun!

T. Käbin

Ma ei kuluta pikalt aega. See sõnastus pärineb sõna-sõnalt kodaniku- ja poliitiliste õiguste paktist, see on praegu sisse viidud minu initsiatiivil. Kui me tahame tõesti minna Euroopasse, siis me peame järgima ja arvestama Euroopa inimõiguste konventsiooni põhimõtteid, kus nii nagu mitmes muuski rahvusvahelises aktis inimõiguste kohta on see eraldi ja rõhutatult ära toodud. Tänan!

Juhataja

Tänan! Härra Rätsep, palun!

J. Rätsep

Austatud kolleegid! Ma teeksin sel juhul redaktsioonitoimkonnale ettepaneku kaaluda niisugust võimalust. Kui formuleerida see säte "Iga inimese õigust elule kaitseb seadus. Meelevaldselt ei tohi kellelki elu võtta", siis oleks see mõte niimoodi sees, et me saaksime surmanuhtluse temast mööda minna. See keelab elu võtmise meelevaldselt, mitte kohtuotsuse alusel.

Juhataja

Suur tänu! Surmanuhtlusest saab kõige paremini mööda siis, kui see paragrahv välja jätta. Ma arvan, et see ei tekita väga palju vastuväiteid, kui me selle kaks korda väga pikalt läbi arutatud küsimuse arutelul ei annaks rohkem sõna kui viimasena härra Ermile. Veel kord palun jääda vaidluses sellele pinnale, millelt on küsimus püstitatud – mitte kas surmanuhtluse poolt või vastu, vaid kas selle sätestamine põhiseaduses või mitte.

H. Runnel

Kallid kaasvõitlejad! Tihti me toome eeskujuks välismaalt pärit autoriteetse põhimõtte, aga häda on sageli selles, et see põhimõte on meil sõnastatud nii kohmakalt, et me ei saa seda väga hästi kasutusele võtta. Näiteks see lause, et igal inimesel on võõrandamatu õigus elule, on ju suhteliselt kohmakas. Seesama õilis mõte, nii nagu välismaal ka vahel on öeldud, et elu on püha, ütleb sellesama asja ära. Aga kui me hakkame täiesti juriidiliselt targutama, siis me langeme lõksu. Minu teada on aborti lubatud praegu teha ja kui me ütleme, et meelevaldselt ei tohi kellelki elu võtta, siis me ei määratle enam, kust algab see elu, mida me kaitseme ja mida me ei kaitse. See on täiesti lahendamata asi ja niimoodi ei saa seda sõnastada. Kui te sõnastate, siis valige sõnastus, et elu on püha. Siis see, muuseas, kaitseb ka loodust ja taimi.

P. Kask

Austatud härra spiiker ja teised kolleegid! Ma juhin tähelepanu, et ehkki siin saalis on mitu korda need kaks asja – õigus elule ja surmanuhtlus – kokku pandud, ei välista § 10 sissevõtmine surmanuhtluse kehtestamist ja kasutamist. Praegune § 10 langeb sõna-sõnalt kokku rahvusvaheline paktiga kodaniku- ja poliitiliste õiguste kohta. Selle pakti kolmanda osa artikli 6 punkt 1 ja sama artikli punkt 2 räägivad surmanuhtlusest.

Juhataja

Aitäh! Ainult siis tuleks võtta need mõlemad punktid. Sellele ma tahan teie tähelepanu juhtida. Minu meelest ei ole võimalik kahtepidi mõista: kui inimesel on võõrandamatu õigus elule, siis ei ole õigust seda võõrandada ka kohtu korras mitte. Palun siin mitte keerutada! Sõna on härra Ermil.

A. Erm

Mina ka ei toeta seda, et me juba otsustatud küsimusi hakkame ümber otsustama. Pealegi sisaldab praegune sõnastus minu meelest vastuolusid, mida on siin ka enne öeldud. Kas on valesti tõlgitud või on see vastuolu juba paktis sees, aga kui me viimase lause paneme eitavast vormist jaatavasse, siis mina ei saa siit teada miskit muud, kui et sihipäraselt võib igapäev elu võtta. See viimane lause muudab selle paragrahvi ülearuseks. Ma toetan seda, et seda mitte sisse võtta. Tänan!

Juhataja

Tänan! Kas härra Rätsep jääb oma soovi juurde? Kas soovite sõna? Palun!

J. Rätsep

Ma pöördun veel sama küsimusega teie poole, ikka redaktsiooni pärast. Kas ei ole Runneli mõttelaadiga kooskõlastatum ja kooskõlas ka rahvusvaheliste paktidega, kui märkida lihtsalt, et inimelu kaitseb seadus ja meelevaldselt ei tohi kellelki elu võtta?

Juhataja

Kordan veel: võib-olla see oleks väga hea sõnastus, aga me seda otsust siin saalis tegema ei

hakka.

J. Rätsep

Teine asi on veel see, et inimõiguste ülddeklaratsiooni ühe sätte järgi on öeldud ka, et kelleltki ei tohi vabadust võtta. Ometi kantakse vabaduskaotuslikku karistust. Nende paktide suund on ideaalilähedane. Ma kardan, et me oma põhiseadusesse ei saa kõikide paktide sätteid üle võtta.

P. Kask

Austatud härra spiiker! Ma protesteerin selle vastu, et te spiikrina astute dialoogi ja jooksvalt kommenteerite sõnavõtte. See ei käi kokku spiikri ülesannetega. Tänan!

Juhataja

Ma palun vabandust! Kui rohkem sõnasoovijaid ei ole, siis asume hääletamisele. Kes on teise toimkonna apellatsiooni arvestamise poolt, mille kohaselt jäetakse välja § 10? Kes on selle poolt, et § 10 välja jäetakse? Hääletame. Poolt on 22, vastu 11, erapooletuid 3.

Otsustatud on § 10 välja jätta. Austatud Põhiseaduse Assamblee, nüüd me oleme jõudnud ühe tähtsa etapiga lõpule. Täna laekunud apellatsioonid ja tänases tekstis esitatud alternatiivid on läbi arutatud ja läbi hääletatud. Jääb üle vastu võtta otsus. Ma sõnastaksin selle niimoodi.

Palun väga vabandust, härra Jürgenson!

K. Jürgenson

Ma esitan mõne lausega seisukohad seoses meie apellatsiooniga, mis siin täiesti õigesti tagasi lükati. Ma ei hakka puudutama küsimusi, mis seonduvad meie varasema apellatsiooniga ja selle kahetsusväärse kadumaminekuga redaktsioonitoimkonnas. Kuid ma tahan paluda, et see apellatsioon tuleks pärast n.-ö. rahvaarutelu teksti lõplikul hääletamisel jaanuaris uuesti hääletusele. Seepärast ma palun redaktsioonitoimkonda arutada meie tänase kuupäevaga apellatsiooni ja mitte seda ära kaotada. Aitäh!

Juhataja

Suur tänu! See on nüüd kõigi kuuldes avalikult välja öeldud ja peaks olema kindlustatud, et vajalik hääletus toimub jaanuaris.

L. Hänni

Lugupeetud kolleegid! Enne kui me asume otsustama praeguse põhiseaduse teksti üle, on mul üks märkus veel § 142 punkti 5 kohta, kus kuuenda toimkonna ettepanekul tuleb sisse viia üks täpsustav mõte. Nimelt, punkti 5 redaktsioon võiks olla selline: tema suhtes süüdimõistva kohtuotsuse jõustumisel tahtliku kuriteo eest. Ma loodan, et kuuenda toimkonna esimees härra Rätsep selgitab ka meile, miks toimikond sellise mõtte lisamist vajalikuks pidas.

Juhataja

Vabandust, kas me hakkame praegu tulnud mõtet täiskogus läbi arutama ja hääletama? Meil on väga paljude paragrahvide kohta väga paljudel inimestel väga palju häid mõtteid. Mul ei ole

midagi selle ettepaneku vastu ja veel vähem härra Rätsepa vastu, aga ma ei tahaks luua pretsedenti. Kui ikkagi on vaja selgitada, siis selgitage, palun!

J. Rätsep

Kolme sõnaga tuleks täiendada ja nimelt nii: tema suhtes süüdimõistva kohtuotsuse jõustumisel tahtliku kuriteo eest. Muidu tekib teatav vastuolu muude küllaltki kõrge positsiooniga ametite suhtes. Me paneme kohtuniku, kelle ametiseisundit tahame kaitsta (ja see on vaieldamatult demokraatliku õigussüsteemi üks väga oluline alus või õieti kohtusüsteemi oma), täbaramasse olukorda kui teisi taolise ameti pidajaid.

Nimelt, ma käsitlen lihtsa näitena juhtumit, kus kohtunik satub liiklusavariisse ja pikkade vaidluste tulemusena selgub, et ta oli süüdi. Mingite teolude või muude keeruliste situatsioonide tõttu võib see süü olla küllalt pinnapealne. Niisuguse süüteo puhul, mille toimumise teoreetiline võimalus on täiesti olemas igal liiklejal, igal liiklusest osavõtjal, jõuvankri juhil, tekib kohtunikul vahetu oht oma ametist ilma jääda. Teine aspekt, teine vaatenurk sellele asjale võib olla see, kuidas saab ikkagi olla kohtunik, kui ta on ka ettevaatamatu teo eest süüdi mõistetud. Ma arvan, et seda aspekti meil karta ei tuleks, sest demokraatlikes riikides juhtub kõigi riigiaparaadi lülide esindajatega niisuguseid olukordi, kus nad võivad olla süüdi ettevaatamatus kuriteos. Minu arvates on see palju väiksem patt kui Nõukogude ühiskonnas levinud ja seni praktiliselt eksisteerinud tahe niisuguseid isikuid igasugustel ettekäanel kohtulikust vastutusest vabastada. Kõigele lisaks sätestab punkt 4 need võimalused, mille puhul kohtunik ka ettevaatamatu kuriteoga sooritab ikkagi teo, mis kahjustab õigusemõistmise autoriteeti. Ta kuulub sel juhul punkti 4 alusel vallandamisele.

Juhataja

Ma palun vabandust, härra Rätsep, me arutame nüüd juba ühte sisulist täiendust. Ma palun ...

J. Rätsep

Ma ütlen ainult, et ma esitasin teematoimkonna nimel selle küsimuse või selle kolmesõnalise täienduse redaktsioonikomisjonile ja redaktsioonikomisjon võttis selle kui põhjendatu vastu. Meil ei ole mõtet puhtasse teksti viga sisse jätta.

Juhataja

Kas keegi protesteerib nende kolme sõna sissevõtmise vastu? Ülo Seppa protesteerib, järelikult ei saa sellest küsimusest niisama lihtsalt mööda minna.

K. Koha

Austatud juhatus! Lugupeetud kolleegid! Hoolimata kogu lugupidamisest härra Rätsepa vastu on mängureeglid kõikidele ühtsed. Kui see tekstiline parandus tehti ettenähtud ajal, siis ei ole probleemi. Aga kui see on tehtud pärast kokkulepitud aega, siis mina protesteerin selle küsimuse edasise arutamise vastu. Mängureeglid kehtivad kõikidele ühtemoodi. Aitäh!

L. Hänni

Lugupeetud kolleegid! Kuuendal toimkonnal on siiski õigus redaktsioonitoimkonnaga protsessida, kuna nende ettepanek oli eelmine kord meile esitatud, aga me lihtsalt oma asjatundmatuse tõttu ei osanud nendele kolmele sõnale piisavat tähelepanu osutada. Seetõttu me tahame ära parandada selle vea, mis on sisse tulnud meie ebakompetentsuse tõttu. Me tahtsime ka assamblees probleemi teadvustada, et ei oleks arusaamatusi, kust need sõnad on tulnud.

Juhataja

Ma palun vabandust, kuid sellest oleks tulnud õigel ajal juhatust informeerida. Ma lõpetan arutelu sel teemal ja panen hääletamisele küsimuse, kes on selle poolt, et põhiseaduse projekti praegune tekst (mis sisaldab täna tehtud parandusi) avalikustada ja anda eksperdihinnangu saamiseks, mis tähendab sisuliselt kolmanda lugemise lõpetamist. Ma kordan, sest sõnastus võib-olla ei ole nii klassikaliselt kõlisev, aga mõte on kõigile arusaadav. Kes on selle poolt, et põhiseaduse projekti praegune tekst (selline, milliseks me ta tänase päeva jooksul oleme teinud) avalikustada ja anda eksperdihinnangu saamiseks, millega lugeda kolmas lugemine lõppenuks? Kas härra Runnelil on protseduuriline märkus?

H. Runnel

Ma kutsun üles saavutama mõistlikku kokkulepet, kuna meil ei ole vaja formaalsete asjade pärast kakelda, vaid me teeme põhiseadust ja oleme üsna viimaste küsimuste juures. Ma tuletan meelde, et esimese toimkonna elulukku läheb üks peaaegu selle seltskonna reglemendi vastane aktsioon. Kui praegu on palutud siiski see § 3 sõnastus läbi hääletada, võib-olla püüamegi aja leida ja teeme selle ära, siis alles kuulutame välja.

Juhataja

Juhatusel ei ole mitte mingisugust kindlust, et pärast seda hääletust ei tuleks teine, kolmas ja neljas selline küsimus, millest juhatusel siiani aimugi ei ole olnud. Mängureeglid ei ole mitte selles mõttes mängureeglid, et nendega võib mängida. Nende järgi tuleb mängida. Kas härra Korrovitsil on küsimus protseduuri kohta?

V. Korrovits

Head kolleegid! Seda küsimust võiks ikka läbi hääletada, sest redaktsioonitoimkonna esimees proua Hänni väidab, et see oli tema portfellis, aga jäi mingisugustel põhjustel kahe silma vahele. Kui proua Hännil portfellis rohkem midagi ei ole, siis nähtavasti mingisugust ohtu pole, kui me selle läbi hääletame, sest meie mängureeglid peavad olema ausad. Tänan!

Juhataja

Hea küll, ma panen hääletusele siis sellise küsimuse: kes on selle poolt, et antud küsimuses arutelu jätkata ning lõpetada see hääletamisega? Hääletame. Poolt on 27, vastu 5, erapooletuid 2. Jätkame arutelu.

Ü. Seppa

Esiteks, ma tahan protseduuriliselt protesteerida. Teiseks, kui me hakkame praegu seda küsimust siin sisuliselt arutama, siis venib see pikale ja kõikidel peaks olema võimalik oma sõna välja öelda. Mina, kui lubatakse, alustan sellega. Me teame oma minevikust küll, kuidas kõrged juhid on siin ringi sõitnud ja inimesi alla ajanud ning nende vastu ei ole õnnestunud mitte midagi ette võtta. Ma ei tahaks, et kohtunikega hakkaksid samasugused asjad juhtuma. Peale selle on lugu nii, et mina ei pea seda kohtunikuameti vääriliseks, kes ka kogemata on kellegi alla ajanud. Ei saa olla sellist asja, et inimene, kes on kellegi surnuks sõitnud, ükskõik, kas või kogemata, mõistab kohut selle inimese üle, kes on varastanud näiteks pätsi leiba. Kuidas suhtutakse sellisesse kohtunikku? Kogu maailmas on suhtumine ikkagi selline, et kohtunik peab olema jäägitult aus inimene. See ei ole mingisugune repressioon, kui normaalne kohtunik loobub ise kohtunikuametist, kui tal selline asi juhtub. Kui teda milleski süüdi ei mõisteta, leitakse, et see oli kogemata juhtunud tegu ja ta ei kannu selle eest kriminaalvastutust, ka sel juhul peab selline kohtunik lahkuma.

J. Rätsep

Kallid kolleegid! Ma ei taha hakata teile teadvustama neid juhtumeid, kus ettevaatamatu süü puhul on ikkagi täiesti reaalne, et see inimene, kes on võib-olla juba 20 aastat kohtunikuna töötanud ilma ühegi vääratuseta, selle esimese eksimuse puhul (ausas ühiskonnas peab kahtlemata järgnema ka süüdimõistmine) peab oma peaaegu eluaegsest ametist loobuma selle sätte pärast, et siin ei ole tehtud vahet tahtliku ja ettevaatamatu kuriteo vahel. Just nimelt see säte ilma selle kolme sõnata hakkab tingima olukordi, kus üsnagi piiripealsete või üle selle ulatuvate protsesside puhul tuleb vahelülides hakata seda kohtunikku kaitsma teiste inimestega võrdse kohtumõistmise eest, tõstes teda välja just nimelt sellepärast, et analoogilise teo pärast on kedagi teist karistatud, kohtunikku aga tahetakse säästa. Ma suhtusin sellesse küsimusse küll tõsiselt. Saan teile kinnitada, et ettevaatamatuid tegusid, isegi kuritegusid ja eriti liiklusavariisid, võib juhtuda meist igaühega, kes juhivad liiklusvahendit. See paneks kohtunikud tunduvalt täbaramasse olukorda kui ministrid, koolidirektorid, ülikoolirektorid, kes võivad kõik olla süüdi mõistetud ettevaatamatusest sooritatud kriminaalõiguslikult karistatava teo eest, aga töötavad oma ametis edasi. Ma usun, et ilma nende kolme sõnata hääletame täiesti puhtasse teksti lihtsalt vea sisse.

Juhataja

Täna!

P. Kask

Ma juhin kõigi nende tähelepanu, kes praegu arutavad ja otsustavad, et küsimus on komplekssem. See ei puuduta ainult ühte paragrahvi. Näiteks ka §-s 75 on, et riigivanema

volitused lõppevad enne tähtaega tema suhtes süüdimõistva kohtuotsuse jõustumisega. Ma olen härra Rätsepaga ühel nõul ja meel selles, et kohtuniku jaoks on see tunduvalt tähtsam punkt. Tema tõenäoliselt juhib iga päev oma isiklikku autot ise ja temal ei ole kogu aeg käepärast juhti, nagu on riigivanemal. Ka on tema ametiaeg tõepoolest palju pikem kui riigivanemal. Aga võimalik disharmonia, kui me kohtunike puhul praegu paneme kolm sõna juurde ja riigivanema puhul ei tee seda, võib silma torgata küll. Tänan!

J. Reinson

Lugupeetud juhataja! Ma ei taha ühtegi seisukohta kaitsta ega hukka mõista, ma olen kimbatuses. Ma tahan küsida härra Rätsepa käest ja meil on saalis ka teisi spetsialiste. Kas võidakse kohtunik süüdi mõista mittetahtlikult sooritatud kuriteo eest ka selliselt, et ta kinnipidamiskohta suunatakse? Kuidas ta siis kohtunikuks edasi jääb?

Ü. Seppa

Ma tahan meelde tuletada, et me ei mõtleks, et meil on tegemist ainult liiklusõnnetustega. Tegelikult on ju terve rida mittetahtlikke kuritegusid, neid on väga mitmesuguseid. Me peame neid väga põhjalikult analüüsima, kui me hakkame selliseid asju siin praegu arutama. Hea küll, autoõnnetus. Siis me peame hakkama tõmbama piire, mille puhul mida arvesse võtta ja mida mitte. Siin tuleb ette igasuguseid asju, enesekaitse piiride ületamist ja kõike. Tõepoolest võidakse kohtunik süüdi mõista ja karistada teda ka kinnipidamise või ükskõik milliste karistusvormidega. Ta ei saa lihtsalt oma kohtunikuülesandeid täita. See on väga õige.

J. Rätsep

Ma kordan juba eelnevalt kiirustades esitatud kaalutlusi ka ettevaatamatu kuriteo puhul, kui kohtunik on näiteks ebakaines olekus. Ma ei absolutiseeri ühtegi juhtumit, ei ole isegi võimalik seda lõpuni analüüsida, kuid kõikidel muudel juhtudel on tegemist õigusemõistmise autoriteeti kahjustava käitumisega. Sel juhul vabastatakse kohtunik põhiseaduse § 142 punkti 4 alusel ka ettevaatamatuse tõttu toimepandud kuritegude puhul, kuid tahtliku kuriteo puhul tuleb ta punkti 5 kohaselt vabastada tingimata. Sel on kaks tahku ja mõlemad on minu arvates täiesti korralikult ja rahulikult põhjendatavad.

Juhataja

Tänan! Kas kellelgi on midagi lisada esitatud argumentidele? Ei ole. Sellisel juhul panen hääletusele: kes on selle poolt, et § 142 punkti 5 täiendada kolme sõnaga – "tahtliku kuriteo eest"? Kes on selle poolt? Hääletame. Poolt on 16, vastu 15, erapooletuid ei ole.

Need kolm sõna on otsustatud sisse võtta. Nüüd on mul küsimus. Juhul kui keegi kavatses mingi muu küsimuse tõstatada, siis palun endast kohe märku anda. Muu küsimuse selles mõttes, et ma kavatsen panna hääletusele teksti praeguse seisuga. On isegi kaks soovijat.

I. Fjuk

Ma tahtsin küsida, mida see tähendab, kui me paneme teksti selles seisus hääletamisele. Kas see tähendab seda, et redaktsioonikomisjon ei või peale seda enam mitte ühtegi parandust, mitte ühtegi muudatust sisse viia? Kui nii, siis sel juhul on mõtet hääletada. Vastasel juhul võiksime hääletada homme.

Juhataja

Loomulikult ei või redaktsioonikomisjon teha enam mitte mingeid muudatusi, vaid ta peab tegelema ainult nende arvamustega, mis ta on saanud ekspertidelt, mis tulevad rahvalt. Ta peab need vormistama, läbi töötama ja esitama jaanuarikuu istungiks.

H. Eller

Lugupeetud kolleegid! Täna kõlas saalis mõte, et eksperdiarvamused me saame kätte jaanuaris. Põhiseaduse tekst läheb rahvaarutlusele, jaanuaris me tuleme kokku ja siis vaatame, mis selle asjaga edasi teha. Kui me võtame täna vastu otsustuse lõpetada kolmas lugemine ja anda eelnõu ekspertidele ja rahvaarutlusele, kas siis on veel võimalik jaanuaris seda asja arutada? Ma paluksin reglemendikomisjonil võtta välja tekst ja vaadata, kas meie tekst jääb lõplikuks ja muutmatuks ja jaanuaris arutelu enam ei toimu, kui me paneme sellise sõnastuse, et kolmas lugemine on lõppenud.

Juhataja

Reglement näeb ette, et pärast kolmandat lugemist tuleb eksperdiarvamused ära kuulata ja vajaduse korral parandused teha.

H. Runnel

Andke mulle andeks mu teadmatus, aga ma palun veel kord juhatuselt ja redaktsioonitoimkonnalt vastust küsimusele, kuhu kaob XVI peatükk, mille kirjutamiseks siin me siiski nagu jõudu kogusime ja ilma milleta või vähemalt ilma mille põhimõttelise arutamiseta ei ole põhiseadus päris valmis. Isegi kolmas lugemine pole valmis.

Juhataja

XVI peatükk on tõepoolest raske küsimus. Seda on redaktsioonitoimkonnaga arutanud ka juhatus. Ei ole siiani esile kerkinud ühtegi inimest, kes leiaks aega ja tahtmist seda XVI peatükki teha. Küll aga on olnud lugematu hulk neid, kes nõuavad selle sissevõtmist. Sellisel juhul ei jää meil muud üle kui jätta see peatükk praegu tegemata. Ma palun sellisel juhul täiskogu mandaati, et juhatus eeloleva nädala alguses lahendab küsimuse selles mõttes, et leiab inimesed, kes oleksid nõus selle peatüki eelnõu koostama. Mitte mingisugusel juhul ei toimu siin midagi salaja. Juhul kui see tõesti koostatakse, ja seda ma usun, siis läheb see koos muude täiendustega jaanuaris arutusele, hääletamisele ja vastuvõtmisele.

H. Runnel

Lugupeetud juhataja! Ma ei saa nõustuda selle lausega, nagu poleks seda üldse tehtud, sest härra

Adams esitas peaaegu kõikidele laudadele vähemalt ühe visandi XVI peatükist, kuid selle arutlusele võtmist on kogu aeg paremate aegade ootel edasi lükatud. Ma küsin, millal need paremad ajad siis saabuvad. Assamblee liikmena olen täiesti nõutu ja ma ei oska väljaspool kogu kellelegi aru anda.

Juhataja

See eelnõu, mis tuli, oli liialt visandlik, on tarvis täpsemat. Kui ma palusin härra Adamsit, kas ta ei leia aega selle kallal töötada, siis ta keeldus sellest.

V. Salum

Me peame täna ikka ära otsustama, et see XVI peatükk saaks tehtud. Praegu on ligi kuu aega, nii et seda nii ebamääraselt edasi lükata ei saa. Peale selle ütles Hando Runnel väga õigesti, et üks eelnõu juba oli selle kohta, aga see jäi kolmanda toimkonna kausta.

J. Adams

Härra Vahtre! Mul oleks olnud meeldivam, kui praegu poleks minu nime nimetatud, siis ma poleks sõna võtnud. Momendil on minu isiklike kogemuste järgi olemas kaks reglementi. Kuna ma ei tea, kumma reglemendi järgi käitutakse, siis edasine töö on kolmandal toimkonnal täiesti vaba, sinna see jäi ja sealt pole iial tulnud mitte mingisugust vastust.

Juhataja

Jah, see harmoneerub ka minu arusaamaga asja seisukorrast. Seetõttu tuleb küsimus lahendada ilmselt kahes jaos. Ma panen hääletusele kõigepealt küsimuse, kas Põhiseaduse Assamblee on nõus selle küsimuse lahendamist, s. t. XVI peatüki eelnõu koostamise organiseerimist, delegeerima juhatusele selle klausliga, et jaanuariks on siis olemas üks tekst. Palun, härra Kork!

J. Kork

Lugupeetud juhataja! Enne hääletamisele asumist ma tahan täpsustada ühte asja. Me ei ole vist saalis täpselt kokku leppinud, et me seda rakendusosa nimetame XVI peatükiks. Meil on seda nimetatud eraldi rakendusotsuseks või millekski muuks. Sellepärast paluks see enne hääletamist sõnastada.

Juhataja

Vabandust, teil on õigus! Nii nagu me enne riigivanema ja presidendi otsustamist nimetasime teda riigipeaks, nii ütleme siis nüüd rakendusosa või rakendusotsus, ma ei tea. Härra Runnel!

H. Runnel

Kallid kolleegid! Ma ei saa seletada kõiksugu tundmusi, kuid täiskasvanud inimestena sellise taktika jätkamine on minu meelest demoraliseeriv meile kõigile. See küsimus on olnud, ütleme siis, meie seltskonnas üleval. Kui sellest mööda hiilitakse, siis ma tahan teada saada, kelle huvisid see kaitseb, kui me ise vabatahtlikult jätame arutamata nii tähtsad küsimused, nagu on põhiseaduse rakendumise peatükk või seadus. Kelle kompetentsi see kuulub? Ma palun, et sel

teemal avataks läbirääkimised. Kuna meil on homme terve päev aega sellega tegelda, siis saame ka teada, millega hakkab juhatus tegelema, kui ta endale neid volitusi palub. Me oleme andnud vande, kirjutanud alla, et me täie südametunnistusega tegeleme sellega oma rahva ja tuleviku ees aru andes, aga me hiilime sellest küsimusest mööda, nagu oleksime kõige alatamad juhuseotsijad. See ei ole õige. See tuleb võtta päevakorda ja homme arutada, õhtuni kui vaja, aga mitte nii.

Juhataja

Ma palun väga vabandust, härra Runnel, aga õhtul kell kuus ei võeta enam asju päevakorda. See on iseküsimus, mida me otsustame homse kohta. See, mis meie seltskonnas on olnud üleval, millest keegi ei proovi mööda hiilida ... Ma kategooriliselt hoiatan sellise tooni ja väljendite kasutamise eest. Kellel on valu selle rakendamisotsusega, sellel oli temaga aega kaks kuud tegelda. Palun mitte süüdistada täiskogu ja juhatus, et ühtegi põhjalikumat ettepanekut selle kohta ei laekunud! Meie küsimus on praegu selles, kas me selle teksti ilma rakendusliku osata loeme küpseks, et see anda rahvale arutada ja ekspertidele hinnata. Ma tahan teada, kas see probleem on arusaadav. Siin on praegu kolm inimest, kes soovivad sõna. Härra Järlik, palun!

R. Järlik

Austatud juhataja! Austatud kolleegid! Me arutame praegu, kuidas koostada otsust selle rakendamise kohta, mida veel ei ole olemas, sest põhiseadust ei ole veel olemas. Põhiseaduse projekt või eelnõu läheb pärast kolmandat lugemist rahvaarutelule. Me oleme kokku leppinud, et pärast seda võivad tulla parandused, pärast seda võivad tulla redaktsioonilised muudatused ja alles siis saab koostada rakendusotsuse. Aitäh!

Juhataja

Täna! Proua Lauristin!

M. Lauristin

Ma siiski arvan, et me peaksime nüüd tegutsema järjekorras. Kõigepealt hääletame läbi selle, mida on juba juhataja pannud ette läbi hääletada, kuid siis ka kõik koos täna otsustame, kas meil on vaja rakendusotsust. Kui on vaja, siis tuleb see ära hääletada ja teha siiski see kellelegi konkreetselt ülesandeks. Ma ei ole kategooriliselt nõus niisuguse suhtumisega, mis praegu kõlas ka juhataja suust, nagu see peaks olema kellegi eraasi. Me peame selle tegema siin koos ja ei saa kedagi süüdistada, et ta pole eraalgatuse korras seda teinud. Aga meil ei ole olnud vastavat ametlikku otsust selle vajalikkuse kohta.

Juhataja

Täna! Härra Rumessen, palun!

V. Rumessen

Lugupeetud kolleegid! Ma palun siiski enne seda hääletust, mida me hakkame nüüd läbi viima,

et keegi vähemalt minule selgitaks ära, mida tähendab rahvaarutelu. Mina ei ole siiani sellest aru saanud. Kui rahvaarutelu ajal (pärast seda, kui põhiseaduse eelnõu on avalikustatud) ilmub näiteks artikkel selle kohta, et riigipea õige nimetus ei ole ikkagi mitte riigivanem, vaid president, kui palju peab olema siis rahva seas hääli selleks, et sellist muudatust meie Põhiseaduse Assamblee kuskil jaanuari keskel arvestaks?

Teine küsimus. Minule ei ole selge, kes on see rahvas. Meil on kõigil praegu laua peal härra Petinovi eriarvamus selle põhiseaduse projekti kohta. Milline hakkab olema selle arvamuse mõjujõud tulevikus, kui neid eriarvamusi hakkab laekuma veelgi rohkem? Milline saab olla selle mõjujõud sellele põhiseaduse projektile, mis on olnud rahvaarutelul? Ma pean vajalikuks, et need asjad oleksid meil selged. Aitäh!

Juhataja

Rahvaarutelu – seda sõna on siinamaani vähe kasutatud ja seda ei olegi võib-olla mõtet kasutada, isegi kui see mul suust lipsas. Küsimus on selles, et projekt tehakse avalikuks. Tema vahepealseid etappe ei ole siinamaani ajalehtedes avalikustatud, aga poleemika põhiseaduse projekti ümber juba käib, mis on muidugi väga kummaline. Seetõttu me peame jõudma sellisesse seisundisse, et me teeme hetkeprojekti avalikuks ja kuulame ära sellesama rahva arvamused. Juhatus otsustab, mis kuupäevani, mis aadressil võib igauks saata oma ettepanekuid, parandusi, täiendusi. Need vaatab läbi redaktsioonitoimkond. Mida neist me loeme vajalikuks, need paneme hääletusele ja arutusele jaanuaris. Härra Fjuk ei soovi sõna. Härra Adams!

J. Adams

Minul oleks tahtmine saada selgitust, milline on selle mõiste "rahvaarutelu" suhe, kui ma ei eksi, eelmise ülemnõukogu poolt vastu võetud rahvaarutelu seadusesse. Võib-olla keegi, kellel on rohkem kogemusi, kes oli ka eelmises ülemnõukogus, võib täpsemalt meelde tuletada, mida see seadus endast kujutab.

Juhataja

Vabandust! Ma ütlesin, et see oli keelevääratus. Mitte rahvaarutelust ei ole jutt, vaid projekti avalikuks tegemisest. Kas see vastus rahuldab? Härra Saatpalu!

V. Saatpalu

Kas juhatuses on kaalutud seda, et see avalikustamine peaks olema tegelikult kommenteeritud väljaanne? Need kommentaarid peaksid tulema siit saalist. Ma olen sellest Antoniga korduvalt kõnelnud. Ma pean põhiseaduse eelnõule ohtlikuks ilma kommentaarideta avalikustamist. Kas juhatuses on seda küsimust arutatud?

Juhataja

Jah, on arutatud küll, aga ei ole kaugemale jõutud, sest siis me peaksime hakkama neid kommentaare praegu koostama. Ma usun, et see oleks veel palju hullem, kui oli selle teksti

koostamine. Kurb, aga pidulik. Kas ma võin nüüd panna hääletamisele küsimuse, mille ma olen korra juba ette lugenud ja mida ma võin veel teha?

Nimelt, kes on selle poolt, et põhiseaduse projekti praegune tekst, mis sisaldab täna tehtud parandusi, avalikustada ja anda eksperdi hinnangu saamiseks? Hääletame.

Niisiis, häältega 31 poolt, 4 vastu ja 2 erapooletut oleme otsustanud oma töö tulemuse avalikuks teha. Nüüd jääb eraldi küsimus rakenduslikust osast või otsusest. Üks konkreetne ettepanek on tulnud härra Runnelilt: tulla homme kokku ja rääkida sel teemal. Teise ettepaneku esitasin mina: jätta selle rakendusliku osa eelnõu koostamine või koostamise organiseerimine juhatuse pädevusse ja arutada asi läbi jaanuaris. Muuseas, loogiline oleks seda teha juba pärast põhiseaduse põhiteksti vastuvõtmist, sest siis me teame juba täpselt, mida me tahame rakendada hakata. Niisiis, kaks ettepanekut. Härra Leisson!

E. Leisson

Härra juhataja! Ma julgen teha kolmanda ettepaneku. Kuna meie aeg on väga kiire ja muutuv ning rakendusotsuse järele ei ole mitte mingisugust vajadust enne, kui põhiseaduse eelnõu on rahvahääletusel heaks kiidetud, siis teha seda vahetult peale seda, kui saavad teatavaks rahvahääletuse tulemused. Tänan!

Juhataja

See ettepanek sisaldab ettepanekut, et rakendusotsust ei tee mitte assamblee, kes on selleks ajaks juba laiali läinud, vaid ülemnõukogu. Härra Sovetnikov!

S. Sovetnikov

Lugupeetud härra eesistuja! Kas ma sain õigesti aru, et kui põhiseaduse projekt avaldatakse, tõlgitakse vene keelde, ilmub venekeelsetes lehtedes, siis meie kui 60 assamblee liiget peame ikka vist seda selgitama õppeasutustes, töökollektiivides? Kas on nii või ei ole? Või korjame ainult lehtedest need õied, mis tulevad?

Juhataja

Otseselt kohustada ei saa selleks kedagi, aga juhatus teeb kõik, et organiseerida esinemisvõimalusi.

S. Sovetnikov

Aga kas see ikka tõlgitakse vene keelde ja avaldatakse vene keeles?

Juhataja

Aga loomulikult. Ants Erm!

A. Erm

Ma teen rakendusotsuse kohta nüüd neljanda ettepaneku. Me oleme täna küll pikalt töötanud, aga võib-olla kannatame natukene veel ja moodustame toimkonna rakendusotsuse ettevalmistamiseks kohe ja täna. Kui me tuleme homme kokku, siis meie tööpäev kujuneb väga

ebaproduktiivseks, sest meil ei ole seda ette valmistatud. Tänan!

Juhataja

Tänan! Proua Lauristin!

M. Lauristin

Lugupeetud assamblee! Mind sundis uuesti sõna võtma härra Leissoni ettepanek. Asi on selles, et me peame endale teadvustama, milleks me vajame seda rakendusotsust või XVI peatükki. See on seotud sellega, et me elame üleminekuajal ja põhiseaduse käivitamine nõuab teatud spetsiifilisi reguleerivaid sätteid, mis ei sisaldu põhiseaduses endas, kuid käivad põhiseaduse kohta. Seda ei saa kehtestada keegi teine kui seesama kogu, kes võtab põhiseaduse vastu, s. t. kodanikkond, kes hääletab põhiseaduse poolt või vastu. Järelikult peab see olema valmis enne rahvahääletusele panemist. See peab olema lisatud sellele tekstile ja see peab sisaldama konkreetsete peatükkide kaupa neid sätteid, mis reguleerivad nende peatükkide käivitumist, ka seda, kuidas üks või teine paragrahv ei rakendu kohe koos muuga. Ma pean õigeks, et me kõigepealt otsustaksime täna kas või selle ära, kas me teeme selle põhiseaduse osana või eraldi otsusena, ja otsustaksime ära ka tähtajad. Võimalik, et jaanuar on õige, et siis on tõesti aega ette valmistada, kuid peaks olema nii, et iga toimikond vaatab oma osa läbi sellest seisukohast, mida peaks rakendusotsusega sätestama.

Juhataja

Suur tänu! Asi on selles, et tähtaegade üle ei olegi meil siin midagi vaielda. Selle kohta on ülemnõukogu otsus 5. novembrist 1991, mille punktis 2 on öeldud, et Põhiseaduse Assambleel tuleb esitada Eesti Vabariigi põhiseaduse ja selle rakendamise korra eelnõud Eesti Vabariigi Ülemnõukogule 1992. aasta 20. jaanuariks koos eksperdiarvamuste ning ülevaatega põhiseaduse eelnõu avalikustamise tulemusel laekunud ettepanekutest ja märkustest. Nii et selles küsimuses rohkem vaielda ei ole mõtet. Nagu ma aru sain, on kolmas ettepanek proua Lauristinilt järgmine: toimkonnad tulevad kokku ja vaatavad läbi oma peatükid ja delegeerivad siis (ainult kellele, kas redaktsioonitoimkonnale või juhatusesele?) oma ettepanekud selle kohta, milliseid paragrahve millises järjekorras ja mis ajal rakendada. Kas proua Lauristin võib täpsustada oma ettepanekut?

M. Lauristin

Jah, see tähendab, et kõigepealt peaksid toimkonnad tegema oma ettepanekud, muidugi mitte ainult rakendusaegade kohta, vaid võib-olla nimetama ka lisasätteid, mida peab silmas pidama, aga ikkagi toimikonna peatükkide raames. Ma kujutan ette nii, et toimkonnad arutavad läbi, teevad oma ettepanekud ja need laekuvad juhatusesele. Siis nähtavasti me peame järgmine kord arutama, kas see on seesama redaktsioonitoimikond või teeme tõesti mingi eraldi toimikonna, kes teeb lõpliku rakendusosa.

Juhataja

Selge. Selle ettepaneku kohaselt laekuvad materjalid juhatusele. Aga nüüd on selline asi, et assamblee täiskogu kokkutuleku me võime teha homme ja võime teha ükskõik mis ajal, aga me ei tea, kas selleks ajaks on midagi laekunud. Sellepärast oli mul ettepanek jätta küsimus praegu juhatuse lahendada, sest juhatuse võib ka vajaduse korral kutsuda kokku täiskogu või vähemalt toimkondade esimeestest koosneva juhatuse laiendatud koosoleku. Väga lihtsalt öeldes peame täna enne laialiminekut ära otsustama, kas ja millal on meil täiskogu koosolek. Sõna on palunud härra Rumessen.

V. Rumessen

Lugupeetud kolleegid! Ma tahan teid kõiki õnnitleda sellisesse etappi jõudmise puhul ja tuletada kõigile meelde, et see töö sündis poliitilise kompromissi tulemusena, kus Eesti Kongressil ja ülemnõukogul oli võrdne roll. Ma arvan, et peaksime edaspidi seda printsipi jätkama. Mitte mingil juhul ei ole mina kongressi saadikuna nõus sellega, et rakendusotsuse saab vastu võtta ainult ülemnõukogu. Ma täielikult toetan proua Marju Lauristini seisukohta, et see eelnõu tuleb välja töötada ikkagi meil, Põhiseaduse Assambleel. Ma teen praegu konstruktiivse ettepaneku. Selle jaoks oleks ilmselt kõige otstarbekam (ma palun mitte segada!) moodustada spetsiaalne komisjon, kes valmistaks sellise eelnõu ette, ja leppida siiski kokku kindlas tähtajas, millal Põhiseaduse Assamblee täiskogu võiks selle töö tulemusega tutvuda ja hakata seda edasi arutama. Aitäh!

Juhataja

Härra Adams, palun!

J. Adams

Tahtsin toetada proua Lauristini ettepanekut ja konkretiseerida seda võib-olla rohkem, kui härra Rumessen siin praegu tegi. Tähendab, ma teen ettepaneku, et me võtaksime praegu vastu otsuse luua spetsiaalne toimikond rakendusotsuse väljatöötamiseks, kuid mitte kinnitada nimeliselt toimikonna koosseisu, vaid hääletada printsipi, et iga olemasolev teematoimikond delegeerib ühe oma liikme sellesse toimikonda. Tänan!

Juhataja

Tundub olevat väga hea ettepanek. Sellisel juhul me peaksime oma töö korraldama nii, et toimikonnad tulevad homme kokku. Ma kuulen selle peale rasket ohet. Aga arvestage, et see on ainult üks ettepanek. Nagu ma ütlesin, on olemas ka teine: asja lahendab juhatuse ja sellisel juhul toimikonnad homme kokku ei tule. Niisiis, on olemas üks konkreetne tee. Toimikonnad tulevad homme kokku juhul, kui me otsustame moodustada selle komisjoni, siis nad valivad endi keskel ühe liikme sellesse komisjoni, kes töötab edasi. Ilmselt ei ole Põhiseaduse Assambleed vaja rakendusotsuse pärast kokku kutsuda varem kui siis, kui juba kõiki parandusi hakatakse arutama. Teine võimalus on jätta see juhatuse pädevusse. Rohkem võimalusi praegu sõelal ei

olegi. Härra Järlik, palun!

R. Järlik

Lugupeetud kolleegid! Ma arvan, et kõige parem ülevaade kogu põhiseadusest on redaktsioonitoimkonnal. Kui redaktsioonitoimkond ise ei ole selle vastu, siis ma usaldaksin ka rakendusotsuse koostamise redaktsioonitoimkonnale. Vajaduse korral ta konsulteeriks juhatusega ja kutsuks mõnest teematoimkonnast, kust peetakse vajalikuks, sinna mõne inimese. Aitäh!

Juhataja

Härra Kork!

T. Kork

Lugupeetud juhataja! Lugupeetud kolleegid! Mulle imponeeris väga härra Adamsi ettepanek. Teen ettepaneku panna see hääletamisele väikese täiendusega, et toimkondi esindavad toimkondade esimehed, kes on meie hulgas kõige kompetentsemad ja ka kõige rohkem tööd ära teinud. See tähendab sisuliselt selle ülesande panekut juhatusesele, kuhu kuuluvad ka kõik toimkondade esimehed. Aitäh!

Juhataja

Selge ettepanek. Sõna on härra Jürgensonil.

K. Jürgenson

Ma tahtsin ütelda sedasama, et meil tuleks see toimkond moodustada ja võimaluse korral juba täna õhtul. Juhin tähelepanu, et meil on reservis veel üks nädal. Ma ei näe mingit põhjust, miks Põhiseaduse Assamblee või see toimkond ei võiks töötada homme ja järgmisel nädalal, kui selleks on vajadus, tulla kokku reedel ja kui vaja, ka järgmisel laupäeval, et seda rakendusotsust arutada. Ma ei pea võimalikuks põhiseaduse vastuvõtmist ilma rakendusotsuseta. Aitäh!

Juhataja

See kõik on väga õige, lihtsalt meil on vahepeal niisugune kurbloomus, et me tahame jõule pidada. Aga see ei tähenda muidugi, et me peaksime jõule kuu aega pidama, täiesti õige. Palun, härra Salum!

V. Salum

Eelkõnelejad on olulise ära öelnud. Teen ettepaneku hääletada praegu läbi toimkonna moodustamise printsiip, mille järgi iga teematoimkond valib oma esindaja sellesse rakendustoimkonda.

Juhataja

Härra Uluots!

Ü. Uluots

Lugupeetud kolleegid! Ma tahtsin teile meelde tuletada, et rakendusotsus ei ole põhiseadus, see

ei ole juriidiline kogum, vaid see on käsk riigivõimuorganitele rakendada põhiseadust. Järelikult, meie koostatav toimkond ei ole ei poliitiliselt ega majanduslikult kompetentne kokku panema rakenduslikku otsust, sellepärast tuleb siia juurde tõmmata valitsus, ülemnõukogu presiidium. Muidu me paneme siia otsusesse niisuguseid asju kokku, et põhiseadus ei rakendu.

Juhataja

Härra Rumessen!

V. Rumessen

Lugupeetud kolleegid! Ma palun väga vabandust, et ma olen sunnitud teist korda sõna võtma. Mul on väga hea meel, et ma saan seda teha kohe pärast härra Uluotsa, sellepärast et see kompetentsuse jutt tundub mulle äärmiselt tuttavana juba aastatetagustest aegadest. Tuletan meelde, kuidas Põhiseaduse Assamblee otsustas, millise eelnõu ta võtab oma töö aluseks. Aga nüüd konkreetselt. Ma tahan avaldada protesti härra Järliku arvamuse vastu, et redaktsioonitoimkond on see kõige kompetentsem organ, kes seda tööd võiks nüüd teha. Ma juhin tähelepanu, et on kaks täiesti iseseisvat asja: olemasoleva eelnõu redigeerimine ja uue seaduse teksti koostamine. Ma jään ikkagi oma endise ettepaneku juurde, et me peaksime moodustama omaette toimkonna. Toimkonnad võiksid praegu koguneda sellesama saali eri nurkades ja otsustada ära, millise toimkonna liikme nad sellesse komisjoni esitavad. Meil oleks see küsimus lahendatud ja komisjon võiks tööle hakata. Aitäh!

Juhataja

Proua Hänni!

L. Hänni

Kui redaktsioonitoimkonna ülesandeks jääb eksperdiarvamuste üldistamine ja samuti kokkuvõtete tegemine nendest arvamustest, mis laekuvad rahva hulgast, siis on meil tööd küllaga. Meie huvides oleks, et Põhiseaduse Assamblee moodustaks eraldi toimkonna üleminekusätete väljatöötamiseks. See on kindlasti väga keeruline ülesanne, nõuab väga põhjalikku analüüsi, kui kiiresti on võimalik riigimehhanism uuele põhiseadusele ümber häälestada. See on väga pikk ja põhjalik töö. Mida kiiremini me praegu langetame otsuse oma töö korraldamise kohta, seda parem on see üleminekusätete tegemiseks ja ka põhiseaduse kui terviku rahvahääletusele panemiseks. Aitäh!

Juhataja

Tänan! Härra Kask!

P. Kask

Kallid kolleegid! Ma ei jaga mõne eelkõneleja optimismi, nagu oleks võimalik programmeerida, kirjutada mingisugust detailset programmi selle kohta, kuidas ja millal mingisugune põhiseaduse osa jõustub, millises järjekorras, sest kahjuks on see protsess peaaegu niisama keeruline ja

mitmetes detailides ennustamatu kui Eesti iseseisvumine. Mäletatavasti võttis Eesti Kongress vastu otsuse selle kohta, kuidas iseseisvumine käib, aga kõik läks teist rada. Me arvame, et kui me programmeerime, oskame seda maru hästi teha ning paneme eelnõu rahvahääletusele, siis see peab niimoodi ka ellu minema. Me programmeerime sisse ka liiga palju detaile. Ma kardan, et põhiseaduse rakendamine ei käi ainult ühe otsuse kaupa, see on protsess. Me ei oska näiteks ette näha, millises järjekorras ülemnõukogu võtab vastu väga olulisi seadusi ja otsuseid, mis puudutavad põhiseaduse jõustumist. Me ei saagi seda talle ette kirjutada, isegi ülemnõukogu ise ei saa paljusid asju endale ette kirjutada. Ta võib küll tahta, et valimisseadus oleks näiteks vastu võetud selleks ajaks ja kodakondsusotsus selleks ajaks, aga elu ei tarvitse tahtmist mööda minna. Kas me tahame seda või ei taha, aga minu arvates jääb suur osa sellest rakendamisotsusest ja rakendamisprotsessist paratamatult ülemnõukogu otsustada. Ma palun seda arvestada, see ei ole kompetentsi küsimus. Tänan!

Juhataja

Härra Sovetnikov, palun!

S. Sovetnikov

Lugupeetud kolleegid! Mina arvan, et meie Põhiseaduse Assamblee sai ülesande koostada põhiseadus, me tegime seda tööd ja lõpetasime selle. Mina toetan Ülo Uluotsa ettepanekut, et rakendamise seaduse või otsuse peab tegema teine komando. Minu arvamus on selline. Aitäh!

Juhataja

Härra Salum!

V. Salum

Ma pean vabandust paluma ja taas meelde tuletama, et Põhiseaduse Assamblee ei ole ülemnõukogu abiteokomisjon põhiseaduse väljatöötamisel, vaid ta on moodustatud pariteetsel alusel. Siin on midagi õelda ka Eesti Kongressil, Eesti kodanike esinduskogul, mitte ainult ülemnõukogul ja praegusel valitsusel. Nii et asume selle komisjoni moodustamise printsiibi hääletamisele.

Juhataja

Niisiis, kõige rohkem on kõlama jäänud ettepanek, et iga toimikond delegeerib enda seast ühe liikme rakendusotsuse väljatöötamise komisjoni. See komisjon korraldab oma töö ise ja sellega lõpevad täiskogu istungid niikauaks, kuni juhatus ta uuesti kokku kutsub. Kas selline põhimõte on aktsepteeritav? Sellisel juhul kuulutan välja viieminutilise vaheaja, ei, parem siis juba kümneminutilise vaheaja. Selle aja jooksul kogunevad toimikonnad ja valivad enda keskelt esindaja rakendusotsuse komisjoni. Kümme minutit. Me kohtume kell 18.45.

Vaheaeg

Juhataja

Austatud kolleegid! Juhatus jagab teie väsimust ja muret. Püüame siis viimase küsimuse ära lahendada. Praeguseni on laekunud kolmelt toimkonnalt ettepanek selle inimese kohta, kes peaks olema rakendusotsuse toimkonnas. Viiendast toimkonnast on pakutud Rein Tammet, teisest toimkonnast Lauri Vahtret, kolmandast toimkonnast Ignar Fjukki, seitsmendast toimkonnast Kalle Jürgensoni. Esimene toimkond? Hando Runnel on esimesest toimkonnast. Jäävad veel neljas ja kuues toimkond. Jüri Rätsep on kuuendast toimkonnast ja Rein Ruutsoo neljandast toimkonnast. Ma panen ette kinnitada rakendusotsuse eelnõu koostamise toimkond järgmises koosseisus: Rein Tamme, Lauri Vahtre, Ignar Fjuk, Hando Runnel, Rein Ruutsoo, Jüri Rätsep ja Kalle Jürgenson. Härra Korrovitsil on käsi püsti.

V. Korrovits

Head kolleegid! Ma teen ettepaneku lülitada rakendusotsuse toimkonda ka Jüri Adams.

Juhataja

Jüri Adams lükkab ettepaneku tagasi. Kas härra Runnel soovib sõna? Palun! Ei soovi. Ma panen ette kinnitada rakendusotsuse toimkond ettelõetud koosseisus. Kes on selle poolt? Hääletame.

Häältega 27 poolt, vastu mitte ühtegi, 3 erapooletut on kinnitatud seekord väga maskuliinne toimkond, mille koosseisus on Tamme, Vahtre, Fjuk, Runnel, Ruutsoo, Rätsep ja Jürgenson. Sellega oleme tänase päevakorra ammendanud.

On kaks teadet. Esimene neist teatab, et kes tänase ränkraske töö eest tahab saada õiglaselt väljateenitud tasu, see leidku palun tuleval reedel aega ja astugu siit läbi. Teine teade on veel. Rakendusotsuse toimkonnal palutakse kohe pärast praeguse istungi lõppu koguneda siia presiidiumi laua juurde. Tänane istung on lõppenud.